

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Rok založení skupiny Tvrdohlaví

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Marie Gabrielová

Vedoucí diplomové práce:

Prof. PhDr. Ladislav Daniel, Ph. D.

Olomouc 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

2. dubna 2013

Marie Gabrielová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce panu prof. Ladislavu Danielovi za cenné připomínky a vedení mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem členům skupiny Tvrdohlaví za drahocenný čas a cenné informace, které mi věnovali a také svým rodičům za podporu v dobách strávených nad psaním této práce.

Obsah

Úvod	6
Poznámka k předchozímu bádání	8
Kulturní a umělecká situace v 80. letech	10
<i>Svaz Českých výtvarných umělců</i>	12
<i>Výstavní akce v 80. letech</i>	13
<i>Česká Postmoderna mladé generace 80. let</i>	16
Tvrdohlaví	19
<i>Formování skupiny</i>	19
<i>Založení skupiny</i>	22
První výstava v Lidovém domě	27
<i>Vystavená díla</i>	28
<i>Sjednocující prvky v tvorbě skupiny</i>	33
<i>Reakce na vystoupení Tvrdohlavých</i>	33
<i>12/15 pozdě, ale přece</i>	35
Tvorba členů skupiny v roce 1987	37
<i>Čestmír Suška</i>	37
<i>Stanislav Diviš</i>	38
<i>Stefan Milkov</i>	39
<i>Jiří David</i>	39
<i>František Skála</i>	40
<i>Zdeněk Lhotský</i>	41
<i>Jaroslav Róna</i>	41
<i>Michal Gabriel</i>	42
<i>Petr Nikl</i>	43
Životopisy členů skupiny do roku 1987	45
<i>Čestmír Suška 1952</i>	45
<i>Stanislav Diviš 1953</i>	47
<i>Stefan Milkov 1955</i>	49
<i>Jiří David 1956</i>	51
<i>František Skála 1956</i>	53
<i>Zdeněk Lhotský 1956</i>	56
<i>Jaroslav Róna 1957</i>	58
<i>Michal Gabriel 1960</i>	61

<i>Petr Nikl 1960</i>	63
<i>Václav Marhoul 1960</i>	66
Závěr	69
Bibliografie	70
<i>Literatura</i>	70
<i>Prameny</i>	71
<i>Internetové zdroje</i>	72

Úvod

Tato práce pojednává o založení umělecké skupiny Tvrdohlaví v roce 1987. Téma je omezeno pouze na rok založení skupiny, protože mým záměrem je shromáždit důležité dokumenty, týkající se této události a představit práce, které v tomto roce vznikaly. Snažím se nastítnit i cesty a události, které k založení skupiny vedly a kterých se budoucí členové účastnili nebo byli sami jejich iniciátory.

Téma jsem si vybrala, protože je mi tvorba těchto umělců blízká. Protože jsem dcerou Michala Gabriela, mám k jejich tvorbě vztah už od dětství. Díky této práci jsem chtěla připomenout atmosféru, která kolem nich panovala na začátku jejich společného fungování.

V začátku práce nastiňuji situaci, která v 80. letech panovala na výtvarné scéně. Dále se snažím v souvislostech vysvětlit proces formování skupiny a popsat okolnosti jejího vzniku, který byl z politického hlediska odvážným krokem. V této souvislosti je nezbytné zabývat se i první výstavou Tvrdohlavých. Pokouším se zde shrnout veškeré dostupné informace a reakce na výstavu, ale především analyzovat všechna vystavená díla a podat tak ucelený pohled na tuto událost. Pracuji s archivními materiály Václava Marhoul a všech ostatních členů skupiny. Jako podklad pro svá pozorování jsem využila zejména sesbírané fotografie, podle nichž v závěru popisují a charakterizují tvorbu každého člena skupiny. Pokusila jsem se vytvořit synchronní řez dobou první výstavy a z toho důvodu uvádím životopisy umělců jen do tohoto roku.

Tvrdohlaví svou skupinu nezakládali za účelem politickým nebo buřičským, i když to byl také jeden z aspektů tohoto činu. Důležité pro ně bylo podpořit se navzájem tímto aktem v možnosti volně a bez omezování tvořit. Proto si myslím, že by měla být nejdůležitější jejich díla, která jsem se pokusila

shromáždit v obrazové příloze a představit je v jednotném celku. Představuji zde všechny práce, které v tomto roce Tvrdohlaví vytvořili a práce, které vystavili na své první výstavě.

Vzhledem k nedostatku pramenů k tomuto tématu jsem čerpala z archivů jednotlivých členů skupiny. Některá díla se mi nepodařilo nalézt z důvodů neexistující nebo ztracené a zničené dokumentace. Obrazovou přílohu jsem proto rozdělila do příslušných částí oddělujících první výstavu a ostatní díla z roku 1987. Seznamy děl vystavených na první výstavě zmiňuji pro lepší přehlednost i v samotném textu. Stejně tak jsem do textu k jednotlivým autorům zařadila seznamy děl vytvořených v roce 1987.

Cílem mé práce je zdokumentovat rannou tvorbu skupiny Tvrdohlavých. Ranné dílo všech členů skupiny je zatím velmi nezpracovaným tématem a i to je pro mne výzvou.

Poznámka k předchozímu bádání

Souhrnná literatura nabízející ucelenější pohled na umění osmdesátých let u nás je značně omezená. Stejně tak i práce zabývající se skupinou Tvrdohlaví.

Proto jsem pro první seznámení s tímto tématem zvolila publikaci „*Dějiny Českého výtvarného umění*“¹, která se v několika kapitolách snaží tuto dobu zdokumentovat. Dalším zdrojem informací, ze kterého jsem načerpala základní fakta, byla publikace „*Tvrdohlaví*“², vydaná samotnou skupinou. Podstatným zdrojem informací byly také monografie vydané některými členy skupiny.

Důležitým zdrojem informací pro mne byl časopis „*Výtvarné umění*“, jehož dva díly s podtitulem „*Zakázané umění*“³ jsou celé věnovány neoficiální kultuře 80. let, a dobovým rozhovorům s aktéry a organizátory neoficiálních výstavních akcí. Čerpala jsem také z kulturních novin *Tvorba*, časopisu *Ateliér* a *Lidových novin*.

Nezbytnou součástí práce byly odborné texty Jany a Jiřího Ševčíkových „*Popis jednoho zápasu, Česká výtvarná avantgarda 80. let*“⁴, publikace „*Texty*“⁵ nebo „*České umění 1938 - 89*“⁶.

Dále jsem čerpala z dobových katalogových textů a článků, které v průběhu let vyšly o skupině Tvrdohlaví a z různých zmínek v mnoha publikacích.

Inspirací mi byla i magisterská diplomová práce Marie Konečné „*Začínající umělec včera a dnes*“⁷, která se sice nevěnovala mému tématu, ale také částečně zpracovávala dobu

¹ Rostislav Švácha - Platovská Marie, *Dějiny českého výtvarného umění VI / I, II*, Academia, Praha 2007.

² Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, Silver screen, Praha 1999.

³ *Zakázané umění I-II*, in: *Výtvarné umění*, 1995, č. 1. - 4.

⁴ Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Popis jednoho zápasu, Česká výtvarná avantgarda 80. let*, Orlická galerie, Rychnov nad Kněžnou 1989.

⁵ Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Texty*, Praha 2010.

⁶ Jiří Ševčík - Pavlína Morganová - Dagmar Dušková, *České umění 1938 - 89: programy, kritické texty, dokumenty*, Academia, Praha 2001.

⁷ Marie Konečná, *Začínajícím umělcem včera a dnes - srovnání tendencí mladého umění v 80. letech a v současnosti (diplomová práce)*, Seminář dějin umění FFMU, Brno 2011.

80. let.

Protože literatura k tomuto tématu je opravdu velice roztráštěná a neucelená, zásadní část bádání tvořily pro mne návštěvy samotných autorů, od kterých jsem touto cestou získávala informace a materiály, které nejsou jinde dostupné.

Kulturní a umělecká situace v 80. letech

Politická situace se v ochabujícím a bezradném režimu v osmdesátých letech uvolnila a hranice mezi oficiální a neoficiální kulturou začaly pomalu mizet. Zajímavým prostorem pro umění se stala takzvaná „šedá zóna“. To byl prostor mezi oficiální a neoficiální kulturou. Oficiální umění bylo to, které bylo ideologicky uznávané a podporované. Pokud se umělci chtěli v oficiální kultuře realizovat, museli být pochopitelně loajální k režimu. Ti, kteří loajalitu odmítli se veřejně projevovat nesměli.⁸ Neoficiální zóna byla neviditelná. Další skupinou byli umělci pronásledovaní režimem prostřednictvím „Veřejné bezpečnosti“ a „Státní tajné bezpečnosti“. Umělci tajně se scházeli v soukromých bytech, ateliérech a jiných alternativních prostorách. Mezi těmito třemi oblastmi se vyskytl zajímavý prostor pro nově nastupující mladou generaci osmdesátých let.

Umění už nebylo jen politické, ale obracelo se proti společnosti, za kterou se tito revoltující umělci styděli mnohem víc. Politický systém byl k pláči, zatímco realita společnosti byla stále děsivější. Tito mladí umělci už nechtěli „tiše trpět a bojovat“ ve svých ateliérech, také ale nechtěli otevřený boj proti režimu, a proto se začali realizovat v této alternativní sféře.

Ikdyž byla 2. pol. 80. let 20. stol. stále liberálnější, nadále s sebou nesla zákazy a omezování. Setkávala se s nimi především mladá generace, právě dokončující vysoké školy. Na studentské aktivity se pohlíželo s podezřením a zpravidla byly zakazovány. Studenti byli omezováni ve volné tvorbě a dalších aktivitách především ze strany pedagogů, kteří byli často stranickými funkcionáři. Jakákoli výstava povolená pedagogem tak neohrožovala jen studenty, ale i samotné profesory⁹. Tato generace umělců se proto rozhodla, že už

⁸ Daniel Růžička, *Sovětský svaz v éře Michaila Gorbačova*, [vyhledáno 19. 12. 2012.], Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/sss_r_gorb.php

⁹ Ludvík Hlaváček, *Konfrontace - spontánní umělecký výraz 80. let*, in: Marcela Pánková - Milena Slavická, *Zakázané umění II.*, Praha 1996, č.

nebude vyloženě bojovat proti režimu jako tomu bylo u jejich předchůdců, ale že se pokusí o komunikaci. V žádném případě nešlo o kompromis, ve kterém by snad ustupovali od svých tvůrčích nebo morálních stanovisek. Rozhodli se, že pokud je k tomuto nebude nikdo nutit, ani oni nepovedou otevřenou válku proti vládnoucí moci. Byli to především studenti AVU¹⁰ a VŠUP¹¹, kteří byli rozhořčeni nad nízkou kvalitou výuky a naprostou nemožností prezentovat svoji vlastní mimoškolní tvorbu. Odpovědí na tuto situaci se tak staly některé významné akce jako například Konfrontace v roce 1984. Tentokrát převzaly iniciativu dvě zásadní osobnosti, a budoucí zakládající členové skupiny Tvrdohlaví, Stanislav Diviš a Jiří David. Byl také vznesen požadavek, aby studenti mohli svobodně vystavovat a seznamovat se navzájem se svou volnou tvorbou.¹² Svou aktivitou zaujali i starší generaci umělců, která se k jejich snažení začala připojovat¹³. Všem generacím totiž už závažně scházel důležitý prvek, kterým byla konfrontace s nezávislou veřejností.

V té době se proto uskutečnilo několik velmi zajímavých veřejných akcí doposud u nás nevídaných. Jednalo se o výstavy nebo sympozia, která proběhla v nových alternativních prostorách vymykajících se klasické galerii. Byly to nové prostory, které buď vůbec nebyly registrovány oficiálním aparátem anebo byly zpočátku přehlíženy. Tento způsob umožnil mladým umělcům uchytit se v podvědomí veřejnosti. Víceméně byly všechny tyto akce zakázány nebo předčasně ukončeny, ale otevřely nové možnosti a způsoby vystavování a započaly zcela novou éru na naší umělecké scéně.

1-2, s. 145.

¹⁰ Akademie výtvarných umění v Praze.

¹¹ Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze.

¹² Ludvík Hlaváček, *Konfrontace*, (pozn. 9), s. 145.

¹³ Tento stav vyústil společnou mezigenerační výstavou nazvanou *Výstava 30ti výtvarníků v Lidovém domě v Praze*. Sešli se zde tři generace umělců a konfrontovali mezi sebou navzájem své dílo. Výstava proběhla v roce 1987.

Svaz českých výtvarných umělců

Tuto organizaci je třeba zmínit pro dokreslení tehdejší situace umělců na trhu.

Svaz českých výtvarných umělců (SČVU) vznikl roku 1970 po schválení Ministerstvem vnitra. V duchu normalizační ideologie nahradil tento svaz předcházející Svaz českých a slovenských výtvarných (SČSVU) umělců, který byl samostatnou jednotkou, sdružující do té doby členy všech uměleckých spolků.

Výtvarné umění se stalo v podmínkách budování socialismu nezastupitelnou ideovou uměleckou a ekonomickou silou.¹⁴ Významné funkce od této chvíle ve svazu zastávali oficiální umělci, kteří se organizačně a organizovaně podíleli na vývoji a vzniku oficiální kultury. Umění podléhalo přísné ideologické cenzuře. To také znamenalo, že se muselo přizpůsobit poptávce a možnostem státního trhu. Požadavky byly nejasně formulované a navíc ze strany umělců platila obecná neochota se politicky vyjadřovat.

Tomuto svazu také podléhal do té doby svobodný Fond českých výtvarných umělců, který měl za úkol starat se o finance určené pro výtvarné umění a pro všechny umělce, ať už byli členy SČVU nebo ne.¹⁵

V praxi to znamenalo, že SČVU kontroloval ideologickou stránku všech děl určených na prodej, do soutěží nebo pro veřejný prostor a zároveň poskytoval tvůrčí zázemí a vzájemnou radu oficiálním umělcům. Být členem svazu bylo považováno za výraz uvědomělého odhodlání aktivně se podílet pod vedením KSČ¹⁶ na budování socialistické společnosti a její výtvarné kultury. V duchu marxismu-leninismu by umělci měli spolupracovat a vyměňovat si názory s dalšími umělci a

¹⁴ Úryvek z Jednání přípravného výboru a Návrhu stanov SČVU. Viz Jiří Ševčík - Pavlína Morganová - Dagmar Dušková, *České umění 1938 - 1989*, (pozn. 6), s. 344 - 345.

¹⁵ Tereza Petišková, *Oficiální umění sedmdesátých a osmdesátých let*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV./I.*, Praha 2007, s. 447 - 449.

¹⁶ Komunistická strana Čech.

teoretiky, zejména ze SSSR¹⁷ a dalších socialistických zemí. Členem svazu ovšem nemohl, a hlavně nechtěl, být každý. Naproti tomu FČVU¹⁸ se mělo finančně postarat o všechny umělce v zemi. Všem umělcům bylo uděleno právo registrace u fondu, které jim umožňovalo získat takzvané svobodné povolání. Byl to jediný způsob, jak mít dostatek prostoru pro vlastní tvorbu a přitom podporu státu. Možné bylo obdržet i různá tvůrčí stipendia, díky kterým byli mladí umělci na čas zajištěni a mohli v klidu tvořit. Pokud se chtěl umělec účastnit nějakých veřejných soutěží nebo zakázek, také musel postupovat přes fond.

Zní to idylicky, ale ve skutečnosti těchto výhod mnoho umělců využít nemohlo. Běžný byl protekcionismus, sympatie a vytrvalost zúčastněných osob, a proto mnoho z generace mladých tvůrců 80. let nikdy, nebo téměř nikdy, nevyužilo těchto příležitostí.

Výstavní akce v 80. letech

Velmi důležitou a podstatnou záležitostí pro formování mladé umělecké generace 80. let byl specifický druh většinou neoficiálních výstavních akcí. Jejich hlavním důvodem byla nemožnost prezentovat se v oficiálním klasickém výstavním prostoru. Byla tedy zvolena cesta oklikou. Tento způsob prezentace, u nás dosud nevídaný, nebyl tedy zakázaný ani povolený, dával umělcům a organizátorům velký prostor. Iniciátorem těchto akcí se stala mladá generace umělců. Účastnila se jich však i generace starší. Prohloubila se tak vzájemná pospolitost umělecké opozice.¹⁹

První akcí tohoto typu se staly „Malostranské dvorky“. Oficiálně byly zaštitěny Divadlem v Nerudovce²⁰, které bylo

¹⁷ Svaz sovětských socialistických republik.

¹⁸ Fond Českých výtvarných umělců.

¹⁹ Mahulena Nešlehová, Pozice skupiny zaostalí, in: Petr Wittlich, *Zaostalí forever*, Praha 2007, s. 65.

²⁰ Divadlo mělo v té době za sebou pět let výstavní činnosti. Bylo významným místem hlavně pro mladé neoficiální umělce v 70. letech. Po uspořádání této výstavy na sebe ale příliš upozornilo a tím byla jeho

také součástí SSM²¹ a Pražským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody. Celá akce byla nasměrována na problematiku životního prostředí, která byla v té době velmi populární²². Přesto byla výstava oficiálně uzavřena hned druhý den po zahájení. Neoficiálně trvala ještě několik dalších dní. Obyvatelé vzali objekty pod svou patronaci a domovnice směřovaly bloudící návštěvníky na správnou trasu.

Akci inicioval především Čestmír Suška a spolu s ním několik dalších umělců, jejichž řady se posléze rozrůstaly o další přizvané²³. V Divadle v Nerudovce, které se stalo centrem akce, byly vystaveny skicy a návrhy k objektům a také zde byly k dispozici letáky a plánek s vystavenými objekty.²⁴ Výstavy se účastnilo celkem dvacet autorů s třiceti čtyřmi realizacemi²⁵.

Výstava vzbudila mimořádný a nečekaný ohlas mezi návštěvníky a její téměř okamžitý zákaz ji pochopitelně velmi zpopularizoval. Stala se tak dobrodružstvím a poutí za krásou starých pražských zákoutí a objevováním instalovaných objektů.

Pokračováním Malostranských dvorků měly být „Staroměstské dvorky“, ale ty byly zakázány předem, a nenápadně nahrazeny výstavou zvanou „Setkání na tenisových dvorcích na Spartě“, která trvala pouze hodinu.²⁶ Spustily tak řetězec dalších podobných neformálních aktivit, které pomohly české umělecké scéně přestát celé následující období

výstavní aktivita v podstatě ukončena.

²¹ Socialistický svaz mládeže.

²² Jiří Kotalík, *Malostranské dvorky, Zakázané umění I*, in: *Výtvarné umění*, 1995, č. 3 - 4, s. 108 - 113.

²³ Další iniciátoři: Ivan Kafka, Tomáš Ruller, Kurt Gebauer, Tomáš Lamr.

²⁴ Josef Hlaváček, *Výpovědi umění*, Ústí nad Labem 1991, s. 166.

²⁵ Všichni zúčastnění umělci: Kurt Gebauer, Jaroslava Fuková, Martin Janíček, Michal Bambruck, Ivan Jelínek, Ivan Kafka, Magdalena Jetelová, Svatopluk Klimeš, Aleš Lamr, Jitka Mašková, Mirka Zollichová, Pavel Malovaný, Pavla Michálková, Tomáš Ruller, Čestmír Suška, Jan Mrázek, Naďa Rawová, Jiří Sozanský, Jasan Zoubek, Tomáš Tichý. Ludvík Hlaváček, *Dvorky 81*, 2006, [vyhledáno 25. března 2012], Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=3837>.

²⁶ Marcela Pánková, *Setkání na tenisových dvorcích - Sparta 82*, in: Marcela Pánková - Milena Slavická (eds.), *Zakázané umění II.*, Praha 1996, č. 1-2, s. 23.

80. let.²⁷

Mezi ty nejvýraznější patří takzvané „Konfrontace“. Název sám vypovídá, o co se jednalo. Studenti, kteří měli od profesorů výslovný zákaz vystavovat dokud neukončili studium, a kteří byli nespokojeni se způsobem výuky na Akademii, se rozhodli tento zákaz ignorovat. Vzájemně se chtěli seznamovat se svou tvorbou a také oslovit širokou veřejnost. Organizátoři neměli tušení, že v roce 1962 proběhla podobná akce uspořádaná za podobných okolností a se stejným názvem.²⁸

Ti studenti, kteří byli přijati na pražské umělecké školy a navzájem se o sobě domnívali, že jsou zde díky svému talentu a ne na základě protekce, se mezi sebou okamžitě seznámili a vytvořili silný ročník. Hned na začátku studia v letech 1981 - 83 započali společnou aktivitu při pobytech na plenérech v Poněšicích,²⁹ kde se usnesli, že budou nadále ignorovat zákazy profesorů a budou vystavovat své práce.

Od roku 1984 převzali iniciativu k pořádání neoficiálních veřejných výstav, které byly nazvány „Konfrontace“. Hlavními organizátory a pořadateli se stali Jiří David a Stanislav Diviš. Velkou roli sehrálo zřejmě i to, že tito dva studenti byli přijati později a měli, jako „staří pardálové uprostřed omladiny“³⁰, větší vliv.³¹ Později se k těmto studentským akcím připojila i početná řada dalších umělců.

První pokusy, které vzbudily bouřlivé a nesouhlasné reakce u vedení školy a profesorů se staly popudem k dalším aktivitám. Bylo by ale mylné domnívat se, že studentů, kteří se chtěli účastnit těchto akcí, byl nadbytek. Naopak, část byla stále poslušná a podřizovala tvorbu socialistickému

²⁷ Viz Hlaváček, *Výpovědi umění*, (pozn. 24), s. 166.

²⁸ Dvě ateliérové neoficiální výstavy konající se v roce 1960 v ateliéru Jiřího Valenty v Praze Libni a v ateliéru Aleše Veselého v Praze na Žižkově.

²⁹ Ludvík Hlaváček, *Zakázané umění II*, Konfrontace - spontánní umělecký výraz 80. let, in: *Výtvarné umění*, 1995, č. 1 - 2, s. 145.

³⁰ Z osobního rozhovoru s Jiřím Davidem dne 8.4.2012.

³¹ Stanislav Diviš je narozen roku 1953 a Jiří David roku 1956, v době přijetí jim tedy bylo 29 a 26 let.

,ideologickému diktátu a další se nechtěli vystavovat riziku.³² Častou praxí bylo i ovlivňování komise při přijímacím řízení a proto se i mnoho studentů bálo o své místo ve škole. Nikdo netušil, co by se mohlo stát, všichni věděli, že Konfrontace přinesou problémy, ale nikdo už nevěděl jaké.³³ Konfrontací bylo uspořádáno celkem šest.³⁴

Konfrontace I. proběhla v červnu 1984 na Smíchově v Grafické 31, v ateliéru Jiřího Davida. Výstava se tajila před profesorským sborem i mezi teoretiky nebo staršími umělci s výjimkou několika spřízněných duší³⁵.

Výstava byla z hlediska uměleckého stylu přirovnávána k německému neoexpresionismu. Umělci samotní ale neměli o zahraničních trendech velký přehled. V rozhovoru Marty Smolíkové říká Jiří David: „*Tehdy jsem ani nevěděl že existuje nějaká Nová vlna nebo Německá exprese.*“³⁶

Panovala zde vstřícná nálada a vzájemné porozumění. Rysem všech těchto akcí byla spontánní komunikace a sdílení tvůrčích zkušeností.

Česká postmoderna mladé generace 80. let

Česká postmoderna konce 80. let je inspirovaná mezinárodním uměleckým hnutím neoexpresionismu, který v Evropě nastoupil v 60. a 70. letech 20. století a na počátku 80. let byl hlavním uměleckým směrem. Převážně jsou to němečtí expresionisté, kteří byli nazýváni Neue Wilde (Nové šelmy) a italská transavantgarda. Termín postmoderna je vyjádřením situace, která nastává po období modernismu první pol. 20. století. Vyjadřuje vztah k předcházejícímu období a také to, že na něj

³² Z osobního rozhovoru se Stanislavem Divišem dne 2.5.2012.

³³ Z osobního rozhovoru s Michalem Gabrielem dne 17.3.2012.

³⁴ První skupina: Jiří David, Stanislav Diviš, Michal Gabriel, Otto Placht, Magdalena Rajnišová, Jiří Kornatovský, Josef Pluhař, Jan Antoš. Oslovení: Petr Nikl, Jan Bačkovský, Martin Mainer, Petr Vaněček.

³⁵ Načeradský a Sopko, se kterými se v té době přátelil Martin Mainer.

³⁶ Marta Smolíková, *Mý budeme vystavovat hned, zkusíme to*, in: Marcela Pánková - Milena Slavická, *Zakázané umění II.*, Praha 1996, č. 1-2, s. 156.

nenavazuje, ale otevírá nové možnosti.³⁷ „Post zde označuje vědomí, které je obohacené a obeznámené s předchozí problematikou, ale nerozvíjí ji. Nepokračuje v ní ani ji nezamítá.“³⁸

Poprvé se výraz postmoderna objevuje v textu Případ postmoderny od Věry Jirousové.³⁹ Jde podle ní o umělce, kteří „vyhledávají magické ve svém okolí“ a svoje umění se nesnaží dělat tak vážné jako předchozí generace. Tento pojem vymezuje deset let před obdobím, které u nás bylo za postmodernu označeno. V časopisu Orientace je zase postmoderna definována Leslieem Fiedlerem jako „opak umění avantgardy, distancuje se od niternosti, analýz a nároků na pravdu“. Tato myšlenka, se velmi podobá ideálům, jaké se u nás objevily v 80. letech.⁴⁰

Období České grotesky v 70. letech, k nimž patřil úšklebek a parodie, konfrontující se s oficiálním uměním, už bylo vyčerpáno. Ironie sloužila spíše už jen jako výmluva, ostny se otupily a bylo třeba hledat dál. Teď bylo nutné konfrontovat se nikoliv s oficiálním uměním, ale s tradicí toho neoficiálního.⁴¹ Navíc tradice českého umění byla zpřetrhána a pro publikum bylo těžké uvažovat o něčem novém, když ani umění 60. let nebylo po dvaceti letech řádně vystaveno a prozkoumáno.⁴² Proto se první polovina 80. let ještě za postmodernu považovat nedá, ta u nás nastupuje až kolem roku 1984⁴³ s novou generací malířů a sochařů. Tato generace nikoho z předchůdců v podstatě nezná a je tak v

³⁷ Wolfgang Welsch, *Naše postmoderní moderna*, Praha 1994., s. 27.

³⁸ Milena Slavická, Několik slov o postmoderní kultuře, in: *Výtvarné umění*, 1990, č. 4, s. 6.

³⁹ Věra Jirousová, Případ postmoderny, in: *Výtvarná práce XVIII*, 1970, č. 5, s. 1, 6, in: Ludvík Hlaváček, *Postmoderna a neoexpresionismus*, in: *Dějiny výtvarného umění IV. /II.* Praha 2007.

⁴⁰ *Ibidem* s. 1, 6.

⁴¹ Jiří Přibáň, *Obrazy české Postmoderny*, Kant, Praha 2011, s. 13 - 24.

⁴² Viz Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Popis jednoho zápasu*, (pozn. 4).

⁴³ Za přelomovou akci a počátek postmoderního stylu v Čechách se považuje výstava Možnosti dotyku konající se v Rokycanech u Prahy v roce 1984. Vystavoval zde S. Judl, V. Merta, V. Stratil, M. Titlová, M. Šejn. *Možnosti dotyku*, (kat. výst.), Sdružený klub pracujících ROH, Rokycany 1984.

tomto smyslu svobodná a bez tradic. Vyrostla na Konfrontacích a diskusích kolem a tak zformovala svoje aktivní jádro.⁴⁴

V postmoderním umění je potlačena individualita. Už se neobjevuje autoritativní typ umělce, který sám stojí opodál a revoltuje. Postmoderna staví a vybírá z prvků z minulosti, které se jí hodí, využívá historie jako zdroje myšlenek, postupů, forem se kterými často pracuje. Nesrozumitelnost a nejistotu provází humor a ironie.⁴⁵ Přiléhá k hranici zvířeckosti, instinktů a pudů.

Hlavním rysem postmoderny je distanc od doby předcházející, od moderny. Umění moderny se divákům stalo nepřístupné, už mu nedokázali porozumět a stalo se doménou specialistů. Postmoderní člověk si uvědomuje mnohoznačnost, nahodilost a absurditu světa. Postmoderní umění se vrací ke kořenům bytí a ke společným mýtům a kořenům člověka.

⁴⁴ Viz Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Popis jednoho zápasu*, (pozn. 4).

⁴⁵ Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Umění 80. let*, in: *České umění 1938 - 1989*, Academia 2001. s. 398 - 404.

Tvrdohlaví

Pro českou kulturu je příznačné, že zde vznikají skupiny hlavně v dobách totalitních režimů jako například Skupina 42.⁴⁶ Zakládání skupin má v českém výtvarném umění tradici a klíčový význam. Skupina Osma založená roku 1907 je spojená s nástupem expresionismu. Stejně tak vznikla skupina Tvrdohlaví ve chvíli, kdy mocenský teror v období perestrojky poněkud ochabl a nastolila novou éru postmoderny. Skupiny vznikaly z touhy sdružovat se a společnými silami tak bojovat proti útlaku jako osobonímu, tak tvůrčímu.⁴⁷

Formování skupiny

K prvním podnětům dochází už při studiu na vysokých školách. Počátky jsou spíš ve znamení ideologického smýšlení. Studenti na školách se dělí na dvě části. Ti, co byli přijati z protekce a ti, kteří si přijetí vydobyli sami nebo byli omylem přehlédnutí. Do té druhé skupiny patřila celá generace studentů, kteří se později aktivně podíleli na důležitých mimoškolních událostech. Mezi nimi byli i všichni členové budoucí skupiny, kteří se ale mezi sebou v té době neznali.

Skupina se vyvinula ze dvou frakcí. Prvním důležitým momentem bylo seznámení Stanislava Diviše a Jiřího Davida, kolem kterých se kumulovala skupina vycházející z Akademie. Druhým iniciátorem byl Jaroslav Róna, který byl autoritou pro studenty Vysoké školy uměleckoprůmyslové.

Frakce z VŠUP se koncentrovala především kolem aktivit Pražské pětky⁴⁸. Tam se Jaroslav Róna seznámil s Václavem

⁴⁶ Jedna z nevýznamějších českých uměleckých skupin byla založená v roce 1942. Skupina se formovala v roce 1940 v období protektorátu a druhé světové války a vycházela z předválečných uměleckých směrů. Jejím členy byli umělci Jiří Kolář, Ivan Blatný, Josef Kainar, Jiřina Hauková, Jan Hanč a teoretik Jindřich Chaloupecký.

⁴⁷ Marie Konečná, *Začínajícím umělcem včera a dnes - Srovnání tendencí mladého umění v 80. let a v současnosti* (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2011, s. 16.

⁴⁸ Umělecké hnutí vznikající během 80. let jako alternativní proud proti

Marhoulem a Čestmírem Suškou, který byl členem a spoluzakladatelem divadelního souboru Pražské pětky, divadla Kolotoč. S Pražskou pětkou spolupracoval i Rónův spolužák František Skála, který na představeních hrál se svou kapelou Tros Sketos. Navíc Suška a Róna utvořili partu, která chodila cvičit do TJ Zdraví. K nim se připojil Zdeněk Lhotský, Rónův spolužák z ateliéru. Našli společnou řeč, sdíleli podobný humor a názory. Zde se i utvořily první ideje výtvarné skupiny.⁴⁹

Na Akademii se kolem Diviše a Davida utvořila skupina studentů, kteří společně pořádali plenéry a různé neoficiální akce. Nejdůležitější z nich byly Konfrontace. Postupně se k nim přidávali všichni budoucí členové, ale někteří později zjistili, že už tento neoficiální způsob vystavování nestačí. Začali pocítovat silnou nespokojenost a touhu po změně. Chtěli se skutečně projevit na veřejnosti bez ohledů na stávající politickou situaci. Odmítali jakýkoliv boj a dohled politické moci. Cítili potřebu spontánní komunikace a sdílení vlastních zkušeností.⁵⁰ Už jim nestačila konfrontace mezi samotnými umělci. Takto se vyselektovala podobně smýšlející trojice umělců, byli to už zmínění Stanislav Diviš, Jiří David a Jaroslav Róna. Každý z nich vyslovil svůj návrh na další členy skupiny. Po ústupcích z obou stran se nakonec všichni tři umělci dohodli. Předem byl stanoven počet členů na deset i s manažerem skupiny. Stalo se tak poprvé v historii, že se členem umělecké skupiny stal nevýtvarník.⁵¹ Z okruhu Akademie to byli kromě Stanislava Diviše a Jiřího Davida, ještě Michal Gabriel a Petr Nikl. Jaroslav Róna navrhnul Stefana Milkova, Čestmíra Sušku, Zdeňka Lhotského, Františka Skálu a Václava Marhoulu jako manažera skupiny.

oficiálnímu umění. Hnutí sdružovalo pět netradičních divadelních a tanečních souborů. Byli to soubory SKLEP, KŘEČ, MIMOZA, VPŘED a KOLOTOČ.

⁴⁹ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s.

⁵⁰ Viz Ludvík Hlaváček (pozn.28), s. 145.

⁵¹ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987-1999*, (pozn. 2), s. 73.

Otázkou je, jaké změny by se projevíly, kdyby skupina byla založena třeba o rok později. Složení by se asi nezměnilo, ale pravděpodobně by k němu někteří další umělci přibyli. Možná by to byl například Martin Mainer, který byl na vojně, Antonín Střížek a Otto Placht, kteří tou dobou ještě studovali. Kdyby byli vyzváni, aby se připojili, byli by zřejmě vyloučeni ze studia, a tím je nikdo nechtěl ohrozit.⁵²

Kolem roku 1986 se umělecká obec začínala bouřit proti Svazu českých výtvarných umělců. Nejstarší, střední i mladá generace psala petice za změny. Z hlediska střední generace padaly stížnosti na elitářství svazu. Od roku 1972, kdy byl nový svaz ustanoven, nebyl přijat žádný z uznávaných umělců z výtvarných okruhů.⁵³ Tehdejší mladá generace, nejenže nebyla přijímána, ale nebyla pokud možno nikde prezentována, vystavována a byl znemožňován nákup jejich děl. Na praktiky svazu tak doplatilo mnoho umělců tehdejší generace 60. let.⁵⁴ „Svaz uměle přerušil kontinuitu vývoje českého výtvarného umění a své stanovy považuje za prázdné fráze.“⁵⁵ Takto se na svaz obracela a apelovala střední generace. Mladá generace ve zkratce žádala rovnou řešení několika nedostatků a navrhla změny ve struktuře a způsobech práce SČVU.

Všechny tři generace se spojily a žádaly celkem dvanáct bodů změn ve fungování. Mezi ty nejdůležitější patří požadavek na galerii v oficiálním prostoru svazu, kde by mohla mladá generace svobodně vystavovat a galerii si sama řídit. Obnovit vydávání výtvarného periodika, které by bylo otevřené kritikům a teoretikům všech generací. Další požadavky, jako rozšířit počet galerií v Praze nebo svěřit

⁵² Viz Michal Gabriel (pozn. 32)

⁵³ Ze soukromého archivu Ak. mal. Milady Gabrielové.

⁵⁴ Jiří Načeradský, Jiří Sopko, Karel Pauzer, Zdeněk Beran, Pavel Nešleha a další.

⁵⁵ Z dopisů střední a mladé generace umělců, které byly zasilány SČVU před jejich IV. Sjezdem k projednání. Dopisy zůstaly bez odezvy, ale na samotném sjezdu se je nakonec přes všechny překážky podařilo přečíst. Dopisy mi byly poskytnuty ze soukromého archivu Ak. mal. Milady Gabrielové, která se osobně aktivně všech těchto událostí účastnila.

vedení pražských výstavních síní smíšeným komisím, které by pokryly výstavním plánem celou názorovou šíři současného výtvarného umění nebo zveřejňovat udělování cen, stipendií a vyhlašovat veřejné anonymní soutěže k významným realizacím.⁵⁶

Svaz ze všech požadavků vyslyšel dva. Povolil vydávat časopis Ateliér a ustanovil Galerii mladých. Aktiv Výtvarných umělců, byl během těchto aktivit ustanoven jako sekce pro nečleny SČVU, vytvořená svazem jako úlitba požadavkům mladé generace a jako platforma pro další vyjednávání. V jeho čele mimo jiných stál například i Stefan Milkov. Nyní se této sekci podařilo získat galerii a časopis a v tu chvíli se začala ve svých radikálních požadavcích umírnovat. Začala se bát, aby o vydobyté opět nepřišla. To se některým účastníkům těchto bouří nelíbilo a tak se oddělila radikální větev, mezi níž patřili budoucí členové Tvrdohlavých. Založení skupiny sice s těmito aktivitami nemá přímou souvislost, ale je jejich jednoznačnou gradací. Je tou radikální odnoží chápané se toliko činů a ne jen slov.⁵⁷

Založení skupiny

Skupina byla v podstatě založena, ale ještě bylo nutné vymyslet název, než vystoupí veřejně. Konaly se tedy schůzky u Jaroslava Róny v ateliéru. Návrh Jaroslava Róny Tvrdohlaví nejlépe vystihoval situaci skupiny, která bude muset tvrdohlavě čelit útokům a šikaně ze strany komunistické moci. Zajímavé je, že název Tvrdohlaví je velmi podobný názvu jiné skupiny vzniklé o mnoho let dříve, skupiny Tvrdošíjní. Sám Róna tvrdí, že v tom nebyl žádný záměr. Ale i když v tom záměr nebyl, skupiny jsou si v něčem podobné. I Tvrdošíjní byli volným sdružením výrazných individualit, které nespojoval zavazující výtvarný názor, ale tolerance ke všem vyhraněným, ale kvalitním uměleckým názorům.⁵⁸ Jak zaznělo v

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Z osobního rozhovoru s Ak. mal. Miladou gabrielovou 2.3.2012.

⁵⁸ Ivona Raimanová, Výtvarné umění - Tvrdohlaví, in: *Mladý svět*, 1989, ročník XXXI. č. 12 s. 9.

textu Vítězslava Konráda vydaném v časopise *Flash Art* „Tato skupina rovněž usilovala v nově vznikajícím státě o nabytí kulturní svébytnosti českého národa. Vystoupení skupiny Tvrdohlaví je tedy logickým vyústěním snah celé mladé generace 80. let v Československu, která tak silně reaguje na dosavadní stav kulturního vědomí a využívá všeho, co je v historii českého výtvarného umění živé a aktuální.“⁵⁹ Takto Jiří David, zde pod pseudonymem Vítězslav Konrád, reaguje na podobnost s uměleckou skupinou Tvrdošíjní. Není to jen podobnost ve jménech obou skupin. Je zde i paralela ve snaze osvobodit českou kulturu.

Skupina byla založena na základě přátelství mezi jednotlivými členy a na potřebě navzájem se posílit v boji proti podivným poměrům ve společnosti.⁶⁰ Dle slov Jiřího Davida „Nastal moment, kdy konfrontací se už účastnilo obrovské množství umělců a bylo potřeba je nějakým způsobem zkoncentrovat do názorově pevnějšího tvaru.“⁶¹ Jinými slovy, chtěli vybrat umělce, které považovali za dobré. Stanislav Diviš se přiklání zase spíše k organizační stránce věci. Na organizování tak velkého množství lidí už neměli s Davidem sílu. Od začátku dělali všechny věci kolem těchto aktivit sami a s narůstajícím počtem účastníků to začínalo být neúnosné. Bylo potřeba shánět výstavní prostor, zorganizovat umělce a donést a nainstalovat umělecká díla. V té době to znamenalo obejít všechny osobně, věci vyzvednout a odnést. Při těchto organizačních přípravách vznikla také první myšlenka na manažera skupiny, který by tyto věci zařizoval.⁶²

Nemůžeme opomenout ani vzdor, který byl obsažen v tomto aktu. Velká část umělců se zdála této skupince málo radikální ve vystupování proti zaběhaným pořádkům a praktikám v umělecké obci a tohle byl způsob, jak této umírněné části

⁵⁹ Jiří Ševčík - Pavlína Morganová - Dagmar Dušková, *České umění 1938-1989*, (pozn. 6), s. 408.

⁶⁰ Michal Gabriel (pozn. 33).

⁶¹ Jiří David (pozn. 30).

⁶² Stanislav Diviš (pozn. 32).

dát najevo, že si budou dělat, co chtějí. To se jim skutečně povedlo, našla se řada lidí, kteří jim později záviděli to, že skupinu založili, to, že do ní například nebyli přizváni, ale i to, že byli první.⁶³

Nejpodstatnějším důvodem pro založení skupiny, byla snaha vytvořit prostor pro svobodnou prezentaci ideologicky nezatíženého umění. Čerství absolventi se chtěli po studiu rozlétnout a začít volně v tomto prostoru tvořit a vystavovat.⁶⁴ Víceméně nikoho z nich politika nezajímala.

Při založení si Tvrdohlaví stanovili několik pravidel, kterými docílili toho, že se skupina stala naprosto demokratickou v nedemokratickém státě. A byl to také důvod, proč byli schopni spolupracovat a domlouvat se i v poměrně velkém počtu. Počet devíti výtvarníků a jednoho nevýtvarníka, tedy manažera, byl stanoven už na samém začátku.

Prvním z pravidel bylo docílit stoprocentní shody týkajících se důležitých rozhodnutí. Například hostů na výstavách nebo přijetí nových členů. S tímto pravidlem se pojí ještě dvě další. Heslo, podle slov Václava Marhoula nazvané: „*Neměl nebejt*“, které se vázalo především na instalování děl na výstavách, ale i jiných zásadních rozhodnutí a schůzí skupiny, a dohoda že žádný z umělců se nemusí účastnit výstavy nebo akce, do které se mu nebude chtít.⁶⁵

Zakládací schůzka Tvrdohlavých proběhla 3. Června 1987 ve Slováckém salónku Obecního domu. Každý z Tvrdohlavých vzpomíná na schůzku trochu jinak, i zde je vidět, jak rozdílné a přitom velmi podobné osobnosti se ve skupině střetnuly. Na této schůzce Tvrdohlaví podepsali zakládací listinu [6] a František Skála rovnou kreslil návrhy na logo [5].

Zde je důležité zmínit významnou designérskou skupinu

⁶³ Z osobního rozhovoru s Václavem Marhoulem 23.2.2012.

⁶⁴ Stanislav Diviš (pozn. 32)

⁶⁵ Václav Marhoul (pozn. 63).

Atika. Tato skupina byla založena 13. ledna roku 1987.⁶⁶ Zaměřovala se na kultivaci volného umění a na individuální činnost při navrhování nábytkových kusů.⁶⁷

Atika byla skutečně založena o několik měsíců dřív než Tvrdohlaví. Rozdíl byl ale ve způsobu založení a následné prezentace tohoto aktu. Atika své založení nikde oficiálně neoznámila.

V této době stále existoval zákaz zakládání skupin a sdružování se mimo povolená sdružení. Jediná struktura povolená pro umělce byl SČVU a FČVU. Proto se zaslání zprávy o založení skupiny [7] s podpisem manažera Václava Marhoulů stalo zásadním krokem k oficiálnímu založení skupiny. Součástí oznámení byla zároveň žádost o pomoc při činnosti skupiny. Tato pomoc měla spočívat v možnosti představit se ve svazových prostorách, scházet se v klubových prostorách mánesu a možnosti vydání propagačních materiálů.⁶⁸ Svaz na oznámení spojené s žádostí reagoval odmítavou odpovědí [8]. K založení skupiny se nevyjádřil vůbec. Na požadavek poskytnutí výstavního prostoru odpověděl, že v programech výstavních síní nebude po celý příští rok volné místo. Za rok by výstavu uspořádat také nemohli, a to z důvodů odborných.⁶⁹ Svaz argumentoval tímto způsobem: „*Dokumentace a obsahová i formální charakteristika výstavy rychle zastarávají vzhledem k vývoji tvorby.*“⁷⁰

K takovému kroku doposud neměl nikdo odvahy a nepodnikla ho ani skupina Atika. Krok to byl nadmíru drzý a nebezpečný, ale režim byl v podstatě bezradný. Měl vypracované způsoby pro stíhání disidentů, ale nepolitická skupina mladých umělců byla pro něj nepochopitelná a těžko postižitelná. „*Slábnoucí*“

⁶⁶ Členy skupiny byly: Vít Cimbura, Bohuslav Horák, Jiří Javůrek, Jiří Pelcl, Jaroslav Šusta, Vlastimil Vagaday.

⁶⁷ Hana Řeháková, Atika, 2007 [vyhledáno 20. 6. 2012]. Dostupné z: <http://www.czechdesign.cz/index.php?clanek=1225&lang=1&status=c>.

⁶⁸ Ze soukromého archivu Tvrdohlavých Václava Marhoulů v Praze.

⁶⁹ Václav Marhoul (pozn. 63).

⁷⁰ Z dopisu zaslání Svazem českých výtvarných umělců skupině Tvrdohlaví jako odpověď na žádost o uspořádání výstavy. Archiv skupiny Tvrdohlaví Václava Marhoulů v Praze.

komunistická moc již neměla sílu smést původce toho, čeho se dosud nejvíce obávala, totiž svobodné sociální aktivity."⁷¹

⁷¹ Ludvík Hlaváček, *Rozvíjení osobních přístupů, nové skupiny a aktivity*, in: Rostislav Švácha - Marie Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění VI / II*, Academia, Praha 2007.

První výstava v Lidovém domě

Žádost o možnost vystavovat v oficiálních prostorách svazu umělců nebyla vyslyšena, přesto ještě téhož roku 22. prosince se skupině podařilo uspořádat první výstavu a vydat katalog s velmi stručnými životopisnými daty a několika reprodukcemi děl od každého z nich.⁷² Katalog byl vydán ve spolupráci s dalšími významnými umělci. Titulní stranu vytvořil malíř a grafik Aleš Najbrt⁷³ a portrétní fotografie [1] každého člena pocházejí od významného fotografa Ivana Pinkavy⁷⁴.

Tato výstava byla velkou událostí, na kterou za pouhých deset dní jejího trvání přišlo 9000 lidí.

Byla to první výstava od dob normalizace, kterou si skupina výtvarných umělců uspořádala samostatně. V této době si o uspořádání samostatné akce, potažmo koncertu, mohli zažádat u Obvodního národního výboru pouze hudební nebo dramatické soubory. Vzhledem k tomu, že Stanislav Diviš měl kapelu Krásné nové stroje, se kterou koncertoval, věděl o prostoru v Lidovém domě ve Vysočanech a o vstřícném funkcionáři ObNV⁷⁵ Jiřím Halíkovi⁷⁶, který už Divišovi a Davidovi pomohl uskutečnit výstavu Konfrontace IV. Byl také milovníkem a podporovatelem umění. Oslovili ho tedy znovu ještě téhož roku s plánem výstavy k Pražskému kulturnímu létu, která by měla proběhnout v Lidovém domě.⁷⁷ V té době nikdo nevěděl, kam až je možné zajít, ale plán nakonec obdržel všechna nutná povolení a výstavu bylo možné zorganizovat. ObNV měl zároveň

⁷² *Tvrdohlaví (kat. výst.)*, Praha: Odbor školství a kultury ONV 1987. Fotografie v katalogu: Ivan Pinkava, Martin Polák, Pavel Frič, Zdena Kočová.

⁷³ Aleš Najbrt (*3.května 1962 v Praze), je český malíř a grafik. Od roku 1984 byl zároveň členem souboru KŘEČ, jedním z pěti souborů Pražské pětky.

⁷⁴ Ivan Pinkava (*1.února 1961, Náchod) je generačním souputníkem skupiny Tvrdohlavých. Studoval pražskou FAMU a je významným českým fotografem známým i ve světě.

⁷⁵ Okresní národní výbor.

⁷⁶ Jiří Halík, člena KSČ, který působil na odboru školství a kultury okresního národního výboru na Praze 9. Po Sametové revoluci se stal kvestorem Vysoké školy uměleckoprůmyslové.

⁷⁷ Kromě Konfrontace IV a první výstavy Tvrdohlavých dále v rámci Pražského kulturního léta proběhly výstavy Sdružení 12/15 a hosté, 1988, společná výstava Demartini - Sozanský, 1988 a výstava J. Sozanského a Viktora Pivovarova, 1989.

relativně velké množství finančních prostředků, které nebylo kde utratit. Tak se otevřela možnost vytvořit i katalog a pozvánky k výstavě.⁷⁸

Zahájení výstavy bylo na tehdejší dobu nezvyklé. Odehrálo se bez proslovu a bez zahajovací hudby. Úvodní velmi krátké slovo pronesl Jiří Halík: „ *At' se to komu líbí nebo ne, Tvrdohlaví jsou zde!*“⁷⁹ Jako pohoštění se podával chléb se solí, voda a vejce na tvrdo. Ta byla v ošatkách roznášena dívkami mezi hosty.

Navštívit vernisáž přišla celá výtvarná obec a veřejností byla výstava přijata s nadšením, což je patrné z reakcí v návštěvní knize. Oficiální reakce médií na založení skupiny nebyly žádné. Výstava sice byla velkou událostí, ale odborná umělecká kritika se v podstatě také neozvala. Jedinou oficiální kritikou byl text Petra Kováče „*Nabízejí Tvrdohlaví východisko?*“ uveřejněný v *Rudém právu*.

Vystavená díla

Koncepce výstavy byla vytvořená samotnými autory. Výstava neměla žádného kurátora nebo teoretika, který by vybíral díla vhodná k vystavení anebo sobě nějakým tématem blízká. Tvrdohlaví si práce vybrali sami a navzájem si je na schůzi před výstavou odsouhlasili. Na dokumentu ze schůzky před výstavou je to zřejmé. Je to jen kus papíru, kde je v rychlosti rukou Václava Marhoula napsáno, co bude kdo vystavovat a z toho náčrtu také v podstatě výstava vychází.⁸⁰ Přesto ne všechna díla na seznamu uvedená byla na výstavě přítomna. Stejný seznam je uveden i v monografii Tvrdohlaví Jiřího Oliče, ale ke skutečné identifikaci děl mi posloužily především dochované fotografie a poznámky ze soukromých archivů jednotlivých autorů a také zmínky k jednotlivým dílům

⁷⁸ Marcela Pánková, *Lidový dům ve Vysočanech*, (z rozhovoru s Jiřím Halíkem), in: *Zakázané umění II, Výtvarné umění*, 1995, č. 1. - 2.

⁷⁹ Stanislav Diviš (pozn. 31).

⁸⁰ Archiv skupiny Tvrdohlaví Václava Marhoula v Praze. Tento soupis není konečný. Na výstavě byla nakonec některá díla vypuštěna a jiná přidána.

v recenzích a člancích.

Samotní umělci nechtěli výstavě dávat konkrétní téma, každý chtěl vystavit ze své tvorby to, co považoval za nejlepší a pro některé to byla prezentace téměř všech objektů, které do té doby vytvořili. Každý z autorů měl vlastní instalaci v některé části prostoru. Pro dokreslení představy o výstavním prostoru a jeho uspořádání uvádím několik nejzajímavějších fotografií v obrazové příloze.

Dříve než se pokusím interpretovat instalaci nebo dílo každého umělce, uvedu seznam všech vystavených děl. Umělce v celé práci řadím za sebe podle roku jejich narození. Za názvy děl uvádím číslo, pod kterým jsou umístěna v obrazové příloze. Ty, jejichž reprodukci se mi nepodařilo získat, jsou tedy neočíslované.

Čestmír Suška

Samorost [10], *Osamělý tanečník* [11], *Motanice* [12], *Křičící vítr* [13], *Ilkam* [14], *Aragorn* [15], *Tibet'an* [16], *Koberečky*.

Stanislav Diviš

Archa [17], *Lod' duchů* [18], *Lod' větru*, *Lod' vegetace* [19], *Lod' argonautů* [20], *Lod' slunce* [21], *Moře v nebeském oceánu* [22].

Stefan Milkov

Démon [23], *Zvíře (Prase)* [24], *Strážce* [25], *Kašpárek*, *Postava (Napoleon)* [26].

Jiří David

Protichůdné živly [27], *Sefirotický dům* [28], *Rovnice* [29], *Bez názvu* [30], *Láska* [31], *Jiné podoby vesmíru* [32], *Mělník rodiště mého otce* [33].

František Skála

Lenin v Paříži [34], *Amfora* [35], *Lyžaři* [36], *Krajina*

se markem [37], *Domek* [38], *Kousky* [39], *Stáří* [40], *Šíp* [41], *Hadilov lesní* [42], *Komturská hůl* [43], *Starý kuřák* [45], *Strážci pokladu* [46], *V hloubi lesa* [47], *Sólovka* [48], *Basovka* [49], *Na dně rokle* [50].

Zdeněk Lhotský

Vystavil celkem deset děl [51-54, 57-60]. Jen dvě jsou pojmenovány: *Mříž* [55], *Zlomený hranol* [56].

Jaroslav Róna

Brána [61], *Poutník* [62], *Pevnost v moři* [63], *Čarodějnice XI* [64], *Medvěd a pták V* [65], *Zjevení* [66].

Michal Gabriel

Dráp [67], *Ptačí strom* [68], *Egyptanka* [69], *Sloup* [70], *Z pralesa* [71], *Poutník* [72], *Malý náčelník* [73], *Strážce* [74], *Tráva* [75].

Petr Nikl

Beránek [76], *Dva lvi IV* [77], *Klubání II* [78], *Kůň* [79], *Můra a strom* [80], *Narození můry* [81], *Rána* [82], *Srdce* [83].

Čestmír Suška vystavil šest plastik, jež dobře vyjadřuje socha *Křičící vítr* připomínající megalitickou hlavu nebo stélu. V tomto duchu jsou zde i ostatní jeho plastiky působící jako bytosti z dávné pohádkové říše. Jak podotkl Jiří Olič, Suška je umělcem z „tolkienovské říše elfů a stínů”.⁸¹ Suška v tomto období pracuje převážně s materiály jako sádra, dřevo a pálená hlína. Využívá i objektů, které tvoří příroda. V tomto případě se jedná o samorosty. *Osamělý tanečník* připomíná oživlý strom z pradávných temných lesů.

Ornamentálnost a zářivost obrazů Stanislava Diviše na

⁸¹ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999* (pozn. 2), s. 14.

výstavě velmi vynikala. Byl v té době už uznávanou malířskou osobností s velmi výrazným a nezaměnitelným rukopisem. Jasně kontrastní barvy a jednoduché linie jeho obrazů, navozují pocit pradávných indiánských civilizací. To platí zejména u maleb Lodí, které se opět obracejí k příběhům symbolických a náboženských významů.

Sochy Stefana Milkova tvoří jednotný celek humorně a trochu ironicky podaných pohanských bytostí. Působí dojmem, jako by je skutečně někdo stvořil v době už dávno minulé a přitom je na nich patrná jeho inspirace modernou. Sochy navíc působí solidním a masivním dojmem. Vyvolávají pocit, že jsou vytvořeny z nějakého ušlechtilého kovu. Ve skutečnosti Milkov vytváří v té době sochy dřevěné, obkládané plechem, pokovené nebo zlacené.

Jiří David zde vystavuje cyklus obrazů s tématem mýtů českého státu. Je v něm obsažen cit k mýtu jeho rodiny. Dílo vyjadřuje plynutí návazností. Jeho obrazy připomínají plakáty beze slov. Nejsou však vůbec snadno uchopitelné a jejich ikonografie nemůže být nezasvěcenému diváku zcela pochopitelná. Jakoby pocitem a pomocí jednoduchých znaků a piktogramů měly spíše citem vzbudit informace o důležitých událostech.

Naproti tomu instalace Františka Skály byla spíše mystifikací. Vytvořil pokoj podivné zhroucené postavy Kuřáka, obklopeného světem složeným z předmětů, které spolu vytvářejí muzeum bizarností. Každá z těchto věcí je začátkem, středem nebo koncem příběhu, do kterého nám je skrz ni dovoleno jen nahlédnout. Těžko se tu hledá tak tenká hranice mezi vážností a nevážností. Prezentoval se zde poměrně velkým množstvím prací. Skála, který se do nedávné doby zabýval hlavně ilustrací, zde vystavil v podstatě většinu svých plastik.

V dílech Zdeňka Lhotského je zde patrná výlučnost oproti zbytku skupiny. Kombinuje mezi sebou techniky, které vytváří něco mezi obrazem a sochou. Je fascinován materiálem a řemeslnou stránkou díla. Jeho díla mají geometrický řád a skládají se ze základních tvarů, jako jsou trojúhelníky a čtverce. Je zde patrná fascinace spíše procesem výroby než hlubokou myšlenkou výsledného díla, ale ta je právě v této fascinaci obsažena.

Jaroslav Róna se prezentoval šesti obrazy v osobitém stylu. Jeho světy působí starodávně a děsivě. Jsou to až chorobně utkvělé vize o podivných pohanských krajinách určených k rozjímání. Jsou zde těžkopádné mýtické bytosti, které mezi sebou zápasí v nekonečném a odvěkém boji. Rozhodně se zde už nedá hledat jakákoliv grotesknost, kterou si Róna prošel v minulém období. Všechny obrazy na výstavě jsou tvořeny technikou voskové malby. Jedná se spíše o starší díla z roku 1986.

Michal Gabriel se zde prezentoval devíti sochami zatím převážně figurálními. Výrazná ale byla také plastika *Tráva*, která naznačovala budoucí směr jeho tvorby. *Tráva* se zdá být bytostí, která zde byla, je a bude na věky a nic jí nemůže vytrhnout z jejího rozjímání. Jeho instalace dohromady tvořila podivnou a tajemnou starodávnou krajinu ustrnulou v čase, kterou prochází a hlídají nesmrtelní poutníci.

Dětská poetika obrazů Petra Nikla rozhodně nepůsobila naivně. Vystavil zde obrazy, které by mohly být dlouhodobým cyklem. Na nich se vyskytují nádherné, tajuplné, vznešené a lehoučké bytosti jako ze snu mezi nimi je to hlavně obraz *Beránek*. Ze své dávné minulosti se rodí a klubou *Dva Lvi* a jakoby při hře hledají svou podstatu. Obraz *Kůň* působí jako zpodobení představy hodné bytosti v dětské nezatížené mysli.

Sjednocující prvky v tvorbě skupiny

„V době první výstavy představovalo devět výtvarníků Tvrdohlavých devět vyzrálých osobností i nesporných individualit.“ napsal Jiří Olič.⁸²

Charakteristik společných skupině Tvrdohlavých není mnoho, ačkoliv se ve svém díle zdála na první pohled nesourodá na výstavě byl jasně znatelný podobný směr, kterým se tvorba všech členů ubírá. I když se neustále mluvilo o tom, že Tvrdohlaví se nestali Tvrdohlavými kvůli stejným výtvarným názorům, je logické, že se v jejich tvorbě podobná podstata při prvním vystoupení objevila. Byli to už tolikrát zmiňované mytologické náměty a pocit zastaveného času. Je vidět, že všichni pracovali s jakousi vnitřní silou, která pochází už odněkud z prehistorických časů, od podstaty světa. Každý ji hledá jinde, ale na konci se vlastně všechno to hledání spojuje v jeden začátek. Každý pracuje s jinými prvky, ale jakoby vždy hledal jejich pradávnu podstatu. Neinspirují se tolik mytologií ve smyslu příběhů, ale spíše uměleckými díly vzniklými v dávno minulých kulturách. Jejich tvorbě je také společný zvláštní humor, laskavost a velkorysost, ale i temná atmosféra čišící z obrazů a soch.

Důležitým spojujícím prvkem v jejich tvorbě je i řemeslná stránka děl. Ve všech dílech je vidět náročná a často i pro díla důležitá fáze výrobního procesu.

Reakce na vystoupení Tvrdohlavých

V této kapitole se budu zabývat články a recenzemi pouze bezprostředně z doby konání první výstavy.

Oficiální reakce médií na založení skupiny nebyly žádné, ale o tom se ještě veřejně nevědělo. Svoje založení ohlásila skupina veřejnosti až první výstavou a v katalogu místo textu uveřejnila pouze zakládací listinu. Výstava sice byla velkou událostí, ale odborná umělecká kritika se v podstatě

⁸² Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1990*, in: *Výtvarné umění*, Praha: 1991 č. 1, s. 41 - 44.

nevyjádřila. Reakce odborné veřejnosti spočívala ve třech článcích uveřejněných v *Rudém právu*, v kulturních novinách *Tvorba* a v časopise *Československý architekt*. Domnívám se, že dále se v novinách objevily už jen dva krátké sloupky spíše informativního rázu a jedna reakce na zmiňovaný článek v *Rudém Právu*. Jediný článek, ve kterém se podařilo vyjádřit nadšení a radost z této nevšední události, byl text od Sergeje Machonina, který vyšel samizdatově v *Lidových novinách*. Tento článek uvádím v přepisu v příloze.

Článek v *Rudém právu* napsaný Petrem Kováčem se jmenuje „Nabízejí Tvrdohlaví východisko?“. ⁸³ Čtenář by očekával, že v textu nalezne odpověď na otázku položenou v titulku, ale to se nestane. Je spíš shovívavou a tolerantní kritikou, která byla psána z nutnosti. Píše zde, že Tvrdohlavým jde jen o to „být efektní“ a „nabídnout zajímavou podívanou“. Je pravděpodobné, že výstava vzbudila tak velký ohlas, že bylo nutné na ní zareagovat a pokud možno nadšení trochu umírnit. Reakcí na tuto kritiku se stal krátký sloupek Evy Vondráškové v časopise *Tvorba*. Píše zde, že snaha zaujmout provází každé nové tvůrčí úsilí, a že neviděla diváky, kteří by se na výstavu chodili dobrovolně nudit. ⁸⁴ Tento článek je však spíše krátkou kritikou Kováčova textu. Na rozdíl od něj se ale Vondrášková snaží odpovědět na otázku východiska tvorby Tvrdohlavých. Východisko nachází v možnosti většího množství výstav mladého umění.

Zajímavým je text od Josefa Holečka ⁸⁵ rovněž v časopise *Tvorba*. Zpočátku také reaguje na Petra Kováče, a opět se pokouší najít odpověď na otázku, jakéže to východisko Tvrdohlaví vlastně hledají nebo nabízejí. „ Myslím si, že toto své východisko nalézají Tvrdohlaví v návratu k

⁸³ Petr Kováč, *Nabízejí Tvrdohlaví východisko?*, in: *Rudé Právo*, Praha: 28. 12. 1987.

⁸⁴ Eva Vondrášková, *Nabízejí Tvrdohlaví východisko?*, in: *Tvorba*, Praha: 13. 1. 1988, č. 2, s. 8.

⁸⁵ Josef Holeček studoval Dějiny umění a byl vrstevníkem generace Tvrdohlavých, přátelil se s Jaroslavem Rónou. Snažil se prosadit jako výtvarný kritik, ale později začal sám tvořit jako umělec.

historickým a předhistorickým pramenům výtvarného vyjadřování, v návratu k mýtickému, zvláště předantickému umění. Jím se inspiřují, jeho tvarosloví tvořivě rozvíjejí a aktualizují."⁸⁶ Důležitým byl také článek v časopise *Československý architekt* od uměleckého kritika PhDr. Jaroslava Holečka, který je uveřejněn v knize *Tvrdohlaví* jako jeden ze stěžejních.⁸⁷

To, že se k výstavě nikdo z odborné kritiky nevyjádřil, bylo způsobeno politickými poměry. Také ale tím, že *Tvrdohlaví* do svých řad nepřijali žádného výtvarného kritika nebo kurátora, který by je prosazoval.

12/15 pozdě, ale přece

Toto volné sdružení bylo založeno v červnu roku 1987. Zakládajícími členové byli Michal Rittstein, Václav Bláha, Petr Pavlík, Vladimír Novák, Ivan Kafka, Tomáš Švéda, Kurt Gebauer, Ivan Ouhel, Jaroslav Dvořák a Jiří Beránek. Oficiálně bylo uznáno na základě druhého dopisu Svazu českých výtvarných umělců až v roce 1988.⁸⁸ Na rozdíl od *Tvrdohlavých* byla tato skupina volným sdružením, složeným z autorů střední generace.

Prohlášení skupiny při založení znělo: "*Volné seskupení 12/15 je reakcí na současné podmínky pro české výtvarné umění, neumožňující v dostatečné míře spontánní spolupráci ani konfrontaci umělců. Vychází z potřeby změnit tuto situaci v kolektivu názorově rozdílných autorů, kteří se pokusí vzájemně respektovat odlišné výtvarné přístupy. Seskupení není uzavřené. Pozdě, ale přece.*"⁸⁹

Založení skupiny 12/15 bylo vyústěním výtvarných a společenských aktivit 70. a 80. let, ale také reakcí na

⁸⁶ Josef Holeček, *Tvrdohlavý návrat k pramenům*, in: *Tvorba*, Praha. 1988, č. 15.

⁸⁷ Jaroslav Holeček, *Tvrdohlaví*, in: *Československý architekt*, Praha: 1988, č. 12, s.

⁸⁸ Vědecko-výzkumné pracoviště AVU, *Volné seskupení 12/15 Pozdě, ale přece*, [vyhledáno 20. 6. 2012]. Dostupné z: <http://vvp.avu.cz/idatum/search/autori-192>

⁸⁹ Viz Marcela Pánková (pozn. 78).

založení skupiny Tvrdohlaví. Je to také skupina bez výtvarného programu, která je složená z umělců s různým výtvarným názorem a snaží se o změnu poměrů současné umělecké situace. Její členové se jako zástupci střední generace zasadili o počátek událostí odvíjejících se kolem IV. sjezdu SČVU, jenž byl nakonec společnou silou všech generací donucen k určitým ústupkům.

„Založení skupiny 12/15 mělo kořeny v minulosti, ale zároveň bylo vyjádřením mezigenerační solidarity vůči Tvrdohlavým. Tento fakt byl demonstrován i na první výstavě této skupiny, která se odehrála 23. dubna v jízdárně v Kolodějích a kde si Tvrdohlaví a 12/15 navzájem předali dary. Tuto výstavu také zahajoval Jiří Halík a úředně ji svou odvahou zaštitil. Později se stal čestným členem skupiny.“⁹⁰

⁹⁰ Marcela Pánková, Než bilo 12/15, in: *Zakázané umění II. Výtvarné umění, 1996, s. 106.*

Tvorba členů skupiny v roce 1987

Tvorba Tvrdohlavých je označována za postmodernu, i když značně zpožděnou za okolním světem, nastupuje u nás v plné síle kolem roku 1986 a právě v období jejich vystoupení se začíná plně rozvíjet.

Tvrdohlaví, jako umělci, už byli většinou osobnostmi s vlastním stylem a postmoderna pro ně nebyla programem, ale jen pomocnou rukou ke změnám ve výtvarné společnosti.

Čestmír Suška

V roce 1986 se po delší odmlce obrací k sochařské práci. Do roku 1987 spadá poslední dílo *Maska* z cyklu masek. Ty jsou z pálené hlíny a jsou to geometrické objekty, jedny z prvních soch, které Suška vytváří a pracuje na nich v předcházejícím roce.

V roce 1987 můžeme v Suškově práci spatřovat tři odlišné cykly sochařské tvorby. Končí období geometrických hlav, právě probíhá období antropomorfizujících hlav a začíná doba umělých samorostů.⁹¹

Geometrized hlavy jsou z pálené hlíny.⁹² Nejsou to jen hlavy, ale i těla v jednom celku. Tento cyklus je nazván *Idoly* a vzniká v průběhu let 1986 - 1987. Patří mezi ně plastiky *Aragorn*, *Čaroděj*, *Kat* nebo *Tibet'an*, jehož vznešenost afrických idolů je podpořena mahagonovým dřevem. Tyto stély působí majestátním a děsivým dojmem, ale zároveň mírně groteskně.

V druhé linii jsou to obrovské antropomorfizované sochy hlav, inspirované skalami v Českém ráji. Tyto sochy vytváří z polyesteru nebo sádry. Volba materiálu odpovídá velikosti objektů.⁹³ Sochy jsou zastavené v čase a parafrázuji síly

⁹¹ Jiří Olič, *Čestmír Suška*, Gallery, Praha 2012, s. 23.

⁹² Marie Judlová, *Čestmír Suška* (kat. výst.), Galerie Dům u Zlatého melounu, Praha 1987.

⁹³ Z osobního rozhovoru s Čestmírem Suškou 2.5.2012.

přírody. Patří mezi ně *Ilkam*, *Tirgam* nebo *Křičící vítr*.

Začínající období pojaté technikou falešného samorostu spočívá ve vytváření napodobenin skutečných samorostů modelovaných ze sádry. Je to groteskní linie jeho tvorby, která se odehrává v sochách *Samorost* nebo *Osamělý tanečník*. Toto období tvoří posléze poměrně dlouhý časový úsek Suškovy tvorby. Trvá až do roku 1990.⁹⁴

Stanislav Diviš

Ve svém díle vytváří velmi rozsáhlé malířské cykly. Skončilo už groteskní období *Kašparů*, vyvíjející se mezi lety 1984 - 85. V jeho tvorbě se mezi lety 1986 - 87 objevují nová témata. Vytváří dva cykly. Jeden je inspirovaný mytologií a křesťanskou tematikou a druhý krajinou. Je to dílo opravdu rozsáhlé a jen za rok 1987 obsahuje přes třicet obrazů.

V cyklu krajinných kompozic pracuje formou redukce. Dívá se na krajinu a její prvky zjednodušuje a geometrizuje. V těchto elementárních obrazech nakonec hledá ještě znaky, jejichž symboliku a význam si vytváří podle vlastních výkladů a ne podle obecných významů daných symbolů. Význam znaků ještě umocňuje použitím barev.⁹⁵

V Mytologickém cyklu, který tvoří převážnou část práce z roku 1987, pracuje s ostrými barvami v čistých a hladkých plochách. Zjednodušuje mytologické a křesťanské náměty do základních znaků a symbolů. Vytváří například triptych inspirovaný životem, který obsahuje obrazy *Vzduch*, *Spirála* a *Tělo*. Jednotlivé symboly představují principy vzniku života. Druhý triptych, který vzniká v tomto roce, je nazván *Soustředné tvary* a představuje mužský, ženský a duchovní princip. Tak se jmenují i jednotlivé obrazy. Na nich jsou tyto principy vyjádřeny pomocí základních tvarů složených do jednoduchého ornamentu.

Jednoznačný mytologický obsah má soubor *Lodí*, obraz *Archa* a

⁹⁴ Jiří Olič, *Čestmír Suška*, (pozn. 94), s. 65-66.

⁹⁵ Stanislav Diviš (pozn. 32).

Sluneční vozík. Lodě jsou zredukované do elementárních tvarů vyplněných ornamentem. Ten vždy nějakým způsobem vyjadřuje obsah lodi. Tyto obrazy tvoří znakovou strukturu, která, je pro diváka jasně čitelná.

Stefan Milkov

Během roku 1986 objevil Milkov nové východisko pro svou tvorbu. Inspiroval se svými dětskými kresbami. Toto tvarosloví proto dále rozvíjí i v roce 1987.⁹⁶

Své skulptury vytváří ze dřeva, protože je to nejdostupnější materiál. Někdy je nechá speciální technologií pokovit, takže pak vypadají, jakoby skutečně byly odlity do bronzu. Vytváří plastiky menších i větších rozměrů, které se někdy dají rozložit na více částí. Je to z důvodu manipulace s objektem. Milkov v té době pracuje v ateliéru, který má tak malé dveře, že je nucen v některých případech tvořit své sochy rozkládací, aby je mohl vynést ven.

Forma soch je ovlivněna klasickým sochařstvím. Jeho rukopis je velmi specifický a námětově se jeho tvorba zabývá bájnými a mytickými postavami, jako například socha *Strážce*, *Démon* nebo *Goram*. Tyto bytosti působí dojmem starodávných strážců času. Často jsou figurální podoby soch zjednodušeny do základních geometrických nebo organických tvarů. V jeho tvorbě se objevují i křesťanské náměty. Jsou zde ale obsaženy v podobě symbolů a nikoliv jako duchovní prožitek autora.

Jiří David

Pro Jiřího Davida je typické, že se ve své tvorbě neustále snaží vyčlenit z obecného proudu, který převládá ve výtvarné společnosti. Základním principem jeho díla je v podstatě konfrontace. Konfrontace s divákem, s výtvarným stylem, který v danou dobu převládá, a nebo s teoretikem, který se pokouší jeho dílo vyložit.

⁹⁶ Ivona Raimanová, *Stefan Milkov*, 2006, [vyhledáno 25. října 2012].
Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=886>.

V období od roku 1986 až do roku 1988 Pracuje na dvou cyklech. Je to *Černá série* a *Bílá série*.

Bílá série obrazů spočívá v symbolických objektech malovaných nevýraznou šedou a hnědou barvou. Vytvářejí dojem architektury postavené z kamenných kvádrů. Tyto objekty se vznášejí na vzduchoprázdném bílém pozadí. Černá série oproti nim připomíná spíše jakési sdělovací plakáty obsahující mnoho znaků a symbolů. Nelze z nich vyčíst nějakou informaci nebo sdělení na základě jejich obecně platných významů. Často jsou v obrazech texty, písmena nebo rovnice.

*„Smyslem jeho identifikační rekonstrukce je jednak vyslovit pocit nejistoty, jednak takový pocit metodicky navodit. David se pokoušel od začátku obsadit nový kontext (myslíme tím i nové postavení umělce a fungování umění ve společnosti) s vědomím, že musí rezignovat na jednoznačnost.“*⁹⁷ Takto hovoří o jeho tvorbě manželé Jana a Jiří Ševčíkovi.

František Skála

František Skála prezentoval na výstavě v téměř všechny objekty, které za rok 1987 vytvořil.

Jeho sochy jsou z různých nalezených, nasbíraných a darovaných objektů. Objekty jsou v podstatě předmětem mystifikace. Skála skládá a vytváří neexistující realitu, příběhy a postavy. Darované nebo objevené předměty, které už mu něco připomínají, lehce dotváří do požadované podoby. Záměrně nepracuje s žádnými cykly. Vyniká přesností výtvarného jazyka. Vytváří spíše loutky pro další alternativní životy a dotváří jejich osudy. Z počátku můžeme jen nahlédnout do těchto příběhů skrze obraz *Černá krajina*, ale postupem času je stále rozvíjí dalšími předměty a nakonec i svými aktivitami v různých skupinách. Sochou *Datel* například jeden z takových příběhů, zasazuje do skutečné reality. Celá řada předmětů vznikala a stále vzniká na

⁹⁷ Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Identifikační rekonstrukce vlastní tváře*, in: Martin Dostál, *Jiří David, Kant*, Praha 2001, s. 8.

základě spolku B.K.S.,⁹⁸ který svým fungováním vytváří další realitu, v již se Skála pohybuje.

Na počátku svého díla pracuje hodně s přírodninami, které manipuluje do jiných kontextů a významů. Zpracovává také materiály jako plasty a celou škálu dalších, které se mu zrovna hodí.

Zdeněk Lhotský

V tomto období vytváří v podstatě obrazy většinou na skleněném podkladu. Používá kombinaci skla a různých druhů kovů na skleněné desce. Jedná se většinou o základní geometrické objekty a tvary. V jeho tvorbě je patrná fascinace výrobním procesem a materiálem. Obrazy jsou pojímané spíše sochařskou než malířskou technikou.

Prolínají se zde dvě linie. Jedna linie je geometrická. Obsahuje jednoduché znakové tvary připomínající více designový dekor než volné umění. Odlišuje se použitím jiného materiálu. Je to mosazný plech, stříbro a ocel. Tento dojem navozuje i chladná barevnost těchto kovů.

V druhé linii se objevují na obrazech zjednodušené přírodní tvary. Ty vyznívají jako pravěké zkameněliny podivných tvorů nebo přírodnin. Materiálem je zde měděný plech, do kterého jsou vsazené jemné ornamenty ze stříbra a mosazi. Tyto kovy mají naopak teplé zemité barvy rudky a okru. To dojem pravěku jen umocňuje.

Lhotský své obrazy nechává bez názvu, což ještě více evokuje pocit důležitosti materiálu a designového vyznění díla.

Jaroslav Róna

V jeho tvorbě nastává po období barevné, divoké malby a

⁹⁸ B.K.S. - Bude konec světa je tajný spolek jehož programovým cílem je přitakávat životu a smrti. Vzhledem k závažnosti jejich činnosti pravidla skupiny téměř neumožňují jakýkoliv přímý kontakt se členy. Skupinu chrání celá řada ustanovení, pravidel a složitých rituálů, uniforem a titulů a tato náročná organizace spíše zastiňuje, než přibližuje samotné cíle skupiny. Tomáš Pospiszyl, *The B.K.S.*, reportáž 2001 [vyhledáno: 10. 6. 2012]. Dostupné z: https://www.divus.cz/umelec/article_page.php?item=87

grotesknosti určité uklidnění. Projevuje se jednak námětově, ale i technologií a barevností obrazu. Nepracuje v žádných cyklech, i když celá jeho tvorba z roku 1987 v podstatě takový volný cyklus vytváří.

Pracuje na obrazech starodávných krajin, ve kterých se odehrává pozvolný nadčasový děj a zjevují se na nich bytosti a místa z dávných časů. V podstatě všechny obrazy dohromady tvoří dojem nesmrtelného světa. *Dva chrámy a čtyři hvězdy*, *Oltář* nebo *Strážce* jsou poutními místy v této říši. Příběhy, které se zde odehrávají, se nám zjevují v obrazech *Oheň v kopcích* nebo *Měsíční milenci* jako bychom přišli doprostřed příběhu, ale jeho konec ani začátek neznáme. Přitom nás provázejí bytosti, které tyto děje tvoří a prožívají jako *Lesní duchové*, *Štítolebec* nebo *Uprchlík*.

Obrazy maluje technikou enkaustiky neboli voskové malby, která je časově i technologicky náročná. Obrazy jsou tedy mimo jiné také založeny na malířské propracovanosti, což obecně patří ke způsobu tvorby všech členů skupiny. Jeho dílům to dodává auru něčeho skutečného a trvalého. Jednoznačně to zavrhuje onu malířskou divokost v jeho předešlém období.

Michal Gabriel

Michal Gabriel v roce 1987 ukončuje vysokou školu. Jeho diplomovou prací je série reliéfů se zápasícími lvy. Tyto reliéfy jsou inspirovány uměleckými díly starověkých kultur. V tomto případě byl nejvýraznější inspirací reliéf na minojské Lví bráně v Mykénách.

Stejně jako v diplomové práci, tak i ve své volné tvorbě se inspiruje starověkými kulturami jako je Asyrská nebo Egyptská říše. V jeho sochařské práci se prolínají tři zásadní motivy v archetypální podobě. Figury, zvířata a rostliny nebo stromy.

Figura, zvíře i rostliny se v roce 1987 propojují v soše *Poutníka*. Ten stojí se zvířetem u nohou v klidné symbióze.

Nepanuje mezi nimi žádná nadřazenost člověka nad zvířetem. Poutník v ruce třímá jakousi šlahounovitou hůl, ze které na konci vyrůstá živá rostlina. V soše Pták symbióza člověka a zvířete přerůstá v prosté splnutí a vytváří novou bytost.

Sochy z tohoto raného období jsou více zaměřené na detaily, které se ani tak neprojeví v hmotě, ale jsou zdůrazněny barvou. S n9 pracuje po vzoru starověkých sochařských děl jako s polychromií.

Prvním náznakem budoucí tvorby a důležitým posunem v díle je socha *Strážce*. Je to stále figura, ale geometrizovaná do jednoduchých prvopočátečních tvarů koule, krychle a jehlanu. Je zde patrný i nový přístup k prostoru, ve kterém socha funguje. Sochař pracuje i s prázdnými prostory jako se součástí sochy. Podobným posunem je i instalace *Tráva*, vytvořená ze zbytkových odřezků dřeva. Tato instalace posouvá Gabrielovu tvorbu novým směrem, který by se dal vystopovat i v daleké budoucnosti jeho tvorby.

Petr Nikl

V začátcích své tvorby se Petr Nikl věnuje zvířecí tematice. Po zakončení studia se stane zvíře a jeho různé hravé podoby a zrození hlavním obsahovým námětem jeho prací. Na tato témata vytvoří bez mála dvacet obrazů.

Jeho tvorbou se prolínají v roce 1987 tři cykly těchto zvířecích maleb. Prvním z nich je cyklus *Lvů*, který započal už v roce 1986 při studiu a k němuž vytváří i loutky. Druhým cyklem jsou *Kočky*, který se volně prolíná s třetím cyklem *Klubání a Zrodů*. Na jeho obrazech se klubají a rodí mýry i kočky.

Malby působí snovým dojmem, jakoby i z nějakých snů a vizí vycházely. I bytosti na nich zobrazené ještě neprocitnuly do světa a vypadají, jakoby spaly. Lvi působí hravým dojmem krásných a hodných, pradávnych bytostí, přebývajících ve svém uzavřeném světě. Celá tato fáze Niklovy tvorby vyzařuje

dětskou hravost a bezstarostnost.

Jeho rukopis je hladký a jemný a barevnost obrazů je pastelová, pohybující se v odstínech šedé, hnědé, béžové, lehce růžové a modré. Nepoužívá divokou barevnost ani styl malby.

Jako diplomovou práci vytváří Nikl ilustrace k pohádkám Oscara Wilda metodou aquatinta. Symboličnost pohádek také ovlivňuje volné obrazy Lvů, Koček a Zrodů.

Grafický cyklus, vytvořený technikou mezotinti, vzniká na motivy poezie Christiana Morgensterna a opět představuje motiv zárodků a zvířat. Objevují se zde Jeleni a Žirafy.

Toto období zvířecích motivů, rozvíjející se od roku 1986, obsáhlo celý rok 1987.

Životopisy členů skupiny do roku 1987

Čestmír Suška 1952

Narodil se 4. ledna v Praze. Už odmalička rád kreslil.

Poprvé se s uměním setkal jako dítě, když ho otec vezl k léta zpovzdálí obdivovanému majáku, a na kterém by reliéf letadla od sochaře Otto Gutfreunda. Od roku 1971 studuje na Střední odborné škole výtvarné v Praze.

Po střední škole jde na rok do zaměstnání. Zaměstnán byl v Teplicích. Zde poznal sochaře Vladimíra Šmída, pro kterého pak během 70. a 80. let pracuje.

V roce 1974 se Suška dostal na Akademii výtvarných umění do ateliéru sochařství k prof. Janu Bradáčkovi. Během studia na Akademii se vrací ke klasické soše. Výsledkem je jeho diplomová práce, která vzbudila rozruch. Suška vytvořil instalaci, nazvanou *Figura v čase*, a objekt na vysokých kůlech, který se pojmenoval *Mrak*. Sochařsky nebyly jeho práce příliš přesvědčivé. Figura byla velmi jednoduchá, bez detailů, prstů nebo nosu. Za práci neobdržel diplom a bylo mu doporučeno, aby soše detaily dodělal, jestli chce ukončit studium s titulem.⁹⁹

Po ukončení studia v roce 1980 Suška upustil na nějaký čas od sochařské tvorby. Nejprve zorganizoval a uspořádal velké sympozium Malechov 80, kde s manželkou Nadou Rawovou, koupili zájezdní hostinec. Vystavil zde svůj objekt *Kosti* a vytvořil zde *Bludiště*¹⁰⁰.

Protože po studiu neobdržel žádná stipendia, nemohl rozvíjet svou tvorbu ve veřejném prostoru. V galeriích nebylo možné vystavovat multimedialní objekty, začal se tedy

⁹⁹ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 42.

¹⁰⁰ Bludiště vypadalo tak že prostor hlavního výčepu byl rozdělen do menších částí zástěnami, mezi nimiž návštěvník mohl bloudit. Při procházení tímto bludištěm narážel na různé instalace a místa s nějakým odehrávajícím se dějem. Toto bludiště muselo být stavěno ve spolupráci s dalšími dobrovolníky a proces stavby i samotný výsledek ukazovaly na počátky jeho divadelní tvorby spojené s happeningem.

realizovat pomocí divadla.¹⁰¹ Po dalších pět let vytváří objekty z různých lepenek a sololitu pro účely divadla.

První samostatnou výstavu uspořádal v roce 1980 v klubu Křenová v Brně a s ním zde spolupracuje Tomáš Ruller¹⁰². Rok na to se zúčastnil, jako jeden z organizátorů, známé akce Malostranské dvorky, kde vystavil druhou instalaci ze svého cyklu *Kosti*. V tomto roce také spoluzakládá výtvarné divadlo Kolotoč, což je jeden ze souborů Pražské pětky. Aktivně spolupracuje s hudebníky a skupinami, tvořícími tehdejší alternativní scénu, například se Ctiborem Turbou. Také vytváří masky pro DAMU. Byly to vlastně počátky performance a výtvarného divadla. Suška se začal zajímat o práci s prostorem, začal vytvářet instalace, které si žádaly i herecké výkony a stávaly se performancí.¹⁰³

V tomto divadelním období také navštěvuje TJ Zdraví¹⁰⁴, kde cvičí spolu s Rónou, Marhoulem, Lhotským a Davidem a také zde vzniká první myšlenka umělecké skupiny. Stává se členem Staré party.¹⁰⁵ V roce 1983 se účastní symposia Chmelnice v Mutějovicích. Uspořádal i svou další samostatnou výstavu Prostorové melouchy v Bruselském pavilonu v Praze. V následujících letech spolupracuje na několika divadelních představeních a uvádí hru *Pocour (1983)*, *Bersidejsi (1984)* nebo *Kompot (1986)*. Zorganizoval také výtvarnou akci „Pater noster“, která se odehrála v jednotlivých kabinkách tohoto neustále se pohybujícího výtahu. V prostorách kabin se při

¹⁰¹ Jiří Olič, *Čestmír Suška*, (pozn. 94), s. 65.

¹⁰² Tomáš Ruller (*1957, Brno) je multimediální umělec, sochař a zakladatel mezinárodního hnutí Black Market. Ve svých akcích se soustředil na časoprostorové situace. Před rokem 1989 byly jeho performance často zakazovány a byl za ně souzen a stíhán. Karel Zavadil, Tomáš Ruller, in: *Art & Antique*, Praha 2006 [vyhledáno 11.6.2012] Dostupné

z:http://bubec.cz/suska.cz/bib/aa200602_rozhovor.pdf

¹⁰³ Magdalena Juříková, *Rozhovor*, in: *Art & Antique*, Praha 2006 [vyhledáno 10.6.2012] Dostupné

z:http://bubec.cz/suska.cz/bib/aa200602_rozhovor.pdf

¹⁰⁴ Tělovýchovná jednota Zdraví.

¹⁰⁵ Skupina založená v roce 1985. Jejími členy byli František Skála, Čestmír Suška, Aleš Najbrt, Zdeněk Lhotský, Stanislav Diviš a Jaroslav Róna. Jejími členy jsou právě budoucí Tvrdohlaví.

pohybu výtahu vynořoval z jednotlivé obrazy. Byl to buď různé instalace nebo divadelní scény s živou lidskou stafáží. Také realizoval velkou plastiku *Skála - Obr, Velryba, Žába* pro Domov důchodců v Malešicích a plastiku *Rytíř a Šťastný princ* pro stejný domov. V roce 1986 se účastnil Konfrontace IV., kde vystavil své kresby, o nichž manželé Ševčíkovi prohlásili, že to není umění a žádali jejich odstranění. Při svém působení v Pražské pětce se seznámil se svou druhou ženou, divadelnicí Arianou Shameti. Počátkem roku 1987 se účastnil výstavy U zlatého melounu v Praze. Natočil medailon Plné ruce práce, kde účinkuje s Jaroslavem Rónou. Ve svém ateliéru zorganizoval také vernisáž s názvem Snění pro Arjanu Shameti. František Skála zde přednesl přednášku Pruda jako forma společenského vědomí a Šimon Caban předvedl performance se štaflemi. Celá tato událost prý byla podhoubím pro vznik Tvrdohlavých. V červnu roku 1987 byl přizván k založení skupiny Tvrdohlaví a koncem roku proběhla jejich první společná výstava v Lidovém domě ve Vysočanech v Praze.

Stanislav Diviš 1953

Narodil se 30. listopadu v Kutné Hoře. Byl v podstatě z dělnické rodiny. Základní školu absolvoval s trojkou z výtvarné výchovy, protože místo zátiší radši kreslil komiksové figurky podle komiksů Jana Kantůrka. Po základní škole vůbec nevěděl, co bude dělat. Žil v hornickém dělnickém prostředí. Zkoušel se dostat na střední školu, ale nakonec šel do učení na obor elektromontér. Během učení začal kreslit a malovat. Své poslání objevil v knihovně, kde si omylem půjčil knihu o Františku Kupkovi. Jeho práce ho naprosto uhranuly. Rozhodl se, že musí získat maturitu, aby si mohl splnit sen, stát se malířem. V roce 1969 šel tedy ještě na střední školu do Kutné hory. Toto období bylo pro Diviše určující, seznámil se zde s Josefem Březinou. Navzájem se navzájem podporovali ve svém směřování. Chodili do hospod, poslouchali rock'n'roll, četli hodně knih o umění a hlavně

malovali. Střední školu dokončil v roce 1975 a až do roku 1982 střídal zaměstnání a snažil se dostat na vysokou uměleckou školu. Mezitím se mu v roce 1980 narodilo první dítě, dcera Daniela.¹⁰⁶

Konečně byl roku 1982 přijat na Akademii výtvarných umění v Praze do ateliéru restaurování. Diviš chtěl do ateliéru malby. Během předešlých let se tam mnohokrát hlásil, a to jak na AVU, tak na VŠUP. Po prvním roce přípravky ale nakonec zůstal v ateliéru restaurování. Měl už rodinu a situace by tak byla příliš komplikovaná. Restaurování bylo řemeslo, u kterého mohl mít alespoň zajištěný výdělek.

Na akademii se seznámil s Jiřím Davidem. Oba byli přijati starší, a tak se stali vůdčími osobnostmi studující generace a hlavními činiteli mnoha důležitých událostí. Stanislav Diviš v roce 1983 uspořádal Mikulášský večírek na půdě Akademii, kde se sešla a seznámila tehdejší alternativní umělecká i hudební scéna. Hrál zde také se svou nově založenou hudební skupinou Krásné nové stroje.¹⁰⁷

Počínaje rokem 1984 se účastnil založení Staré party a uspořádal s Jiřím Davidem první „Konfrontace“. Strach z perzekucí ze strany režimu nebyl už nijak silný, ale přesto by stále mohl studenty a účastníky existenčně ohrozit. Přes to se na prvních Konfrontacích nakonec sešlo dost vystavujících. Objevili se zde i studenti z VŠUP. Za tuto akci a za další své aktivity byl Diviš v roce 1985 vyloučen z akademie. Pokusil se tedy přestoupit na VŠUP. Ve skutečnosti nebyl vyloučen oficiálně, ale by mu doporučen přestup. Dostal doporučení k profesoru malby Quido Fojtíkovi¹⁰⁸ na VŠUP. Fojtík mu přestup přislíbil, ale poté pod nátlakem profesora

¹⁰⁶ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 34 - 35.

¹⁰⁷ Zpočátku tříčlenná kapela založená v roce 1982. Vůdčí osobností a zakladatelem kapely je Stanislav Diviš, kytaristou je Robert Nebřenský a tanečníkem a zpěvákem Martin Choura. Jejich koncepce se vyrýsovala kolem roku 1984, kdy rozšířili dechovou sekci a stali se kapelou nové vlny hrající funk a jazz u nás do té doby dosti neobvyklý.

¹⁰⁸ Malíř, žáka C. Boudy a V. Sychry. Jeho tvorba byla realistická na krajinu, protiválečné figurální kompozice a portrét.

Miloše Axmana¹⁰⁹ a rektora Mikulky od něj ustoupil. Diviš tak byl definitivně vyloučen ze všech škol. Musel začít pracovat jako noční hlídač, nosič uhlí. Od Martina Mainera si pronajal ateliér, ve kterém maloval.

Svou první samostatnou výstavu uspořádal v roce 1987 v Galerii Blatiny, kde vystavil cyklus obrazů s mřížovým rastrem. Dostal se rychle do povědomí jako jeden z nejvýraznějších malířů své generace.

Založení Tvrdohlavých v roce 1987 je logickým vyústěním Konfrontací a podobných aktivit, bez kterých by mnohá nikdy nevznikla. Diviš je jeden z hlavních iniciátorů založení skupiny spolu s Davidem, Suškou a Rónou. Kromě založení skupiny a účasti na první výstavě Tvrdohlavých v Lidovém domě v Praze se v tomto roce Diviš účastní ještě několika dalších skupinových výstav, mezi něž patří například Mladí pražští umělci ve VŠ klubu Brno, II. Setkání českých a slovenských výtvarníků v Bratislavě a výstava 30ti výtvarníků v Lidovém domě v Praze. Poslední jmenovaná byla mezigenerační výstava, na které se podílel jako iniciátor akce.¹¹⁰

Stefan Milkov 1955

Narodil se 9. března v Bohumíně na severu Moravy. Na dětství vzpomíná jako na idylické.¹¹¹

V roce 1971 se hlásí na Střední umělecko-průmyslovou školu v Uherském Hradišti. Pro tu se rozhodl už v deváté třídě zcela jednoznačně, protože tou dobou už hodně kreslil a vytvářel různé objekty. Milkov měl původně navštěvovat vojenské gymnázium, ale na střední školu se dostal na první pokus, a tak otec s jeho výběrem smířil.

Na střední škole studoval reproduční kamenosochařství.

¹⁰⁹Český sochař, politik v KSČ a rektor na AVU (1976 - 1985). Studoval u V. Makovského a J. Kavana.

¹¹⁰Martin Dostál, *Stanislav Diviš*, Praha: Kant 2008

¹¹¹Ivona Raimanová, *Stefan Milkov*, 2006 [vyhledáno 10. 6. 2012]. Dostupné z. <http://artlist.cz/?id=886>

Jeho profesor Jiří Jaška¹¹² měl zkušenosti ze studia v Paříži, kde se seznámil se sochařskou prací Antoine Broudella a Aristide Maillola. Ve čtvrtém ročníku byl Milkov na rok vyloučen ze studia. Po roce byl opět přijat, aby dokončil studium. Po střední škole se hlásil na AVU, ale nebyl přijat. Jeho střední škola ho nedoporučila. Během pokusů o přijetí na AVU pracoval s postiženými dětmi. Byla to pro něj velká zkušenost. Děti se vyjadřovaly a komunikovaly především kresbou.

V roce 1976 je přijat na VŠUP. Nastoupil do ateliéru prof. Josefu Malejovskému¹¹³. Pro Milkova byla vysoká škola v podstatě zklamáním jako pro většinu jeho vrstevníků. Profesor se jim prvních několik měsíců vůbec neukázal, a když se konečně objevil, žádal po nich práci, kterou Milkov už dokonale ovládal ze střední školy. Iluze o tom, že by se zde něco nového naučil, přešly, nicméně pozitivum spočívalo alespoň v možnosti věnovat se vlastnímu studiu a tvorbě. Milkov hojně navštěvoval školní knihovnu, kde získával alespoň nějaké impulsy ze zahraničí. Inspirovala ho italská expresionistická, figurální, sochařská škola, jejíž názory následně uplatnil ve své práci.

Roku 1979 vyústila jeho potřeba volně se projevit a ukázat svou mimoškolní tvorbu. Během studií se seznámil s Jaroslavem Rónou a Františkem Skálou a spolu s nimi uspořádal Výstavu domácích prací.

V roce 1982 ukončil vysokou školu. Jako diplomovou práci vytvořil několik menších plastik ze dřeva, kamene a kovu. Nastupuje vojenskou službu. Seznámil se svou budoucí ženou Markétou Jírovou, dcerou malíře Josefa Jíry, kterou si

¹¹² Národní umělec Jiří Jaška byl sochař, grafik a pedagog narozený ve Vídni roku 1906. Na pražské UMPRUM studoval u prof. J. Mařatky. Studoval v Paříži u bratří Martellů. Stýkal se s příslušníky avantgardy kolem Devětsílu a Osvobozeného divadla.

¹¹³ Josef Malejovský byl český akademický sochař a politik Komunistické strany. Tvořil v duchu socialistického realismu například socha Znovuzrození před budovou Nové scény ND. Byl asistentem Jana Ludy a Bedřicha Štefana

později po narození jejich syna Štěpána v roce 1984 vzal za manželku.

Po studiu v roce 1983 vytváří svou první realizaci. Je jí bronzová socha *Klaun* pro divadlo Disk v Praze. V tomto období prošel krátkou krizí a hledáním svého výtvarného názoru. Inspirace se mu zjevila v jeho kresbách z dětství, které jeho matka pečlivě schovávala.¹¹⁴

V roce 1987 se účastnil Konfrontace VI. a proslulé mezigenerační výstavy 30ti výtvarníků v Lidovém domě v Praze. A také spoluzakládá skupinu Tvrdohlaví a později v prosinci se zúčastňuje první jejich společné výstavy v Lidovém domě.

Jiří David 1956

Narodil se 28. srpna v Rumburku, a to doslova v čekárně na pohovce. Žil ve vesničce Dolní Poustevna v pohraničí na severu Čech. Později se s rodinou přestěhovali do Děčína, kde David nastoupil na základní školu. Jeho dědeček byl knihař a naučil ho lásce ke knihám. David se inspiroval tvorbou slavných umělců jako van Gogh nebo Gauguin. V té době ho obklopovalo hodně schopnějších kreslířů a umělců, což zapříčinilo, že se raději přihlásil ke studiu na Střední železniční průmyslové škole v Ostravě.

Ostravská studia pro něj zpočátku byla úděsnou zkušeností. Práce v dílnách na obráběcích strojích nebo rýsování byly peklem. Za své obrázky s ostatními spolužáky měnil rysy převodovek. Během studia navštěvoval výtvarný kroužek, kde se seznámil s Antonínem Střížkem.¹¹⁵ Toto setkání bylo velmi důležité. Začali spolu pořádat první avantgardní výstavy. Uskutečnili také první Davidův happening.¹¹⁶ V roce 1975 se

¹¹⁴ Ivona Raimanová, *Stefan Milkov*, 2006 [vyhledáno 10. 6. 2012]. Dostupné z. <http://artlist.cz/?id=886>

¹¹⁵ Antonín střížek (*22. května 1959, Rumburk) je malíř a fotograf. V letech 1983 – 1988 studoval na Akademii výtvarných umění v Praze. Mezi lety 1997 – 2002 zde vedl ateliér Malba III.

¹¹⁶ Výstava v Mariánských lázních, 1984 s A. Střížkem, Happening proběhnul v Ostravě a spočíval v tom, že se David a Střížek nalíčili, podivně oblékli a šli v ústrety dělníkům, kteří se vraceli z práce.

seznámil se svou budoucí ženou, se kterou měl později dvě děti Markétu a Daniela.

Svůj první ateliér si našel ve Vítkovicích, kde soustavně maloval a roku 1976 se poprvé pokusil dostat na AVU což nevyšlo. To se mu podařilo až na sedmý pokus v roce 1982. Byl přijat k prof. Janu Smetanovi¹¹⁷ a po roce přípravky přešel do ateliéru prof. Paderlíka. Ve škole se seznámil se Stanislavem Divišem.

Už za studií s Divišem organizoval první neoficiální výstavy, kterými jsou Konfrontace I. - VI. První z nich byla uspořádána v jeho novém ateliéru v Grafické ulici. David měl kvůli těmto neoficiálním výstavám problémy ve škole. Bylo mu nabídnuto, aby ukončil studium o rok dříve. Obdrží tak diplom předčasně, ale nebude vyloučen. Velkým dílem k tomu přispěla i výstava v roce 1987 v Makrobiologickém ústavu v Praze, kterou nechal uzavřít národní umělec Jan Hána, profesor na Akademii. Konáním těchto akcí se David od poloviny osmdesátých let staví do čela naší kontroverzní umělecké scény.¹¹⁸

V letech 1981 až 1987 se David zúčastnil mnoha skupinových výstav.¹¹⁹ Mezi nejvýznamnějšími uvedu výstavu ve Vysokoškolském klubu v Brně - Mladí pražští malíři nebo Čeští a slovenští umělci I na Střeleckém ostrově v Praze a Konfrontace. Uspořádal i několik samostatných výstav. V roce 1984 vystavil své práce v ateliéru Jana Mertý v Praze. Nejednalo se o běžně dostupný výstavní prostor. Další samostatná výstava proběhla v Praze Na můstku, ale společně s Tomášem Císařovským¹²⁰ v roce 1985.

¹¹⁷ Prof. Jan Smetana (*1918 - 1998 v Praze), významný český moderní malíř a člen skupiny 42. Od roku 1967 učil na Akademii výtvarných umění v Praze ve speciálním ateliéru pro figurální a krajinářskou malbu.

¹¹⁸ Martin Dostál, Kdesi v Čechách je Jiří David, in: Martin Dostál, *Jiří David*, Kant, Praha 2001 s. 10 - 12.

¹¹⁹ Ze skupinových výstav to byli dále Studenti AVU - Žižkovské divadlo, Praha 1985. Barevná plastika - Galerie H, Kostelec nad Černými lesy 1985. Čeští a slovenští umělci II, Bratislava 1987. Výstava 30ti výtvarníků v Lidovém domě, Praha 1987.

¹²⁰ Tomáš Císařovský (*?. Ledna 1962, Praha) je významný malíř který se v

V roce 1987 inicioval David spolu se S. Divišem a J. Rónou vznik skupiny Tvrdohlaví. Byl to velký a razantní posun od předešlých pololegálních Konfrontací, který dal jasně na srozuměnou, že je potřeba zkoncentrovat konfrontace do menší a jasnější skupiny. Bylo nutné udělat výběr, který se nebude řídit jen ideologicky. David také v tomto roce iniciuje spolu s Divišem 30ti výtvarníků v Lidovém domě v Praze.

22. prosince téhož roku se zúčastňuje první výstavy skupiny Tvrdohlaví v Lidovém domě ve Vysočanech.

František Skála 1956

Narodil se 7. února v Praze. Dětství prožil ve Strašnicích. Od roku 1964 chodil do školy. Nejzazší vzpomínka je úzce spjatá s jeho budoucí tvorbou. Vzpomíná, jak jako dítě neustále jezdil na tříkolce po parku a něco hledal a sbíral. Podle vlastních slov prý pochází z éry sběračů¹²¹.

Od roku 1974 studoval na Střední uměleckoprůmyslové škole, obor řezbářství, kde navázal i přátelství s budoucími členy B.K.S.¹²², Jiřím Levým, Pavlem Prášilem, a Pavlem Lvem. Tuto skupinu, která dokonale vyjadřuje jeho romantickou povahu, humoristu, mystifikátora a pradávného sběrače v jednom, zakládá roku 1974. V této souvislosti také pořádá první výstavu s názvem Výstava pro J. Levého. V pokojích svého bytu spolek B.K.S. pořádal výstavy experimentů, které by mohly připomínat umění. Názvy těchto výstav reagovaly na přehlídky současného komunistického oficiálního umění. Roku 1975 dokončil studia na SUPŠ. Na Akademii nebyl přijat, a proto se přihlásil na VŠUP. Zde navštěvoval obor filmová a televizní grafika. Během studia na vysoké škole začal hrát se skupinou Kilhets a dvě sezóny s Mikolášem Chadimou¹²³ a uspořádal svůj

období 80. letech orientoval především na figurální a svébytnou portrétní tvorbu oproštěnou od groteskních tendencí.

¹²¹ Jan Macháček, *František Skála: pocházím z éry sběračů*, Hospodářské noviny, [vyhledáno: 10. 6. 2012]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-15126240-frantisek-skala-pochazim-z-ery-sberacu>

¹²² B.K.S., (poz. 98).

¹²³ Výjimečné pražské seskupení vznikající na přelomu 70. a 80. let.

první happening s názvem Banket pracháčů. Tato akce proběhla na haldách Hořkovec u Nového Strašecí v roce 1979. Pozvaní účastníci ve společenském oděvu hodovali na hrachové kaši a malinovce. V tomto roce organizuje i slanou výstavu ve školních prostorách, nazvanou Výstava domácích prací. Během studií vytváří své první ilustrace pro knihu Planeta Země od Petra Jakeše¹²⁴. V roce 1980 vytvořil svou první realizaci pro zámecký park ve Veltrusích. *Stéla* je pětimetrový dubový sloup. V roce 1982 se poprvé vydal na cestu do ciziny, na západ, a seznámil se zde italskými památkami. V tomto roce také ukončuje studium VŠUP. Jeho diplomovou prací je animovaný film *Oči* na motivy básně Ivana Wernische¹²⁵. Také se oženil s Evou Hlávkovou, akademickou malířkou a ilustrátorkou.

V roce 1983 s P. Prášilem objevují takzvané „třetí rokoko“, za které označují předměty vytvořené, nalezené anebo obojí v jednom, jež jsou absurdně, dekadentně a zjemněle zdobné. Inspiraci si hledají ve skutečném rokoku nebo v umění art brut. Skála se už jako pracující a vcelku etablovaný ilustrátor začal odreagovávat vytvářením dřevěných objektů, které opracovával nástroji jako šroubovák nebo sekera a tento proces nazýval „knísáním“. V období kolem roku 1984 se seznamuje s Čestmírem Suškou a Jaroslavem Rónou. Na základě jejich přátelství vzniká koncept a název budoucí umělecké skupiny a první výstavy Tvrdohlavých.

Kolem roku 1985 si Skála pořídil nový ateliér v Dřevíči, kde se pak mnohokrát konala slavnostní akce Zahájení umělecké

Zakladateli byli Mikoláš Chadima, Milan Šimáček a Petr Křečan. V průběhu svého působení přivítaly mnoho hostů a mezi nimi i F. Skálu. Usilovali o vytvoření nové formy s co nejautentičtější hudební složkou. Při koncertech používali masky čímž chtěli poukázat na to že není důležitý umělec ale vznikající umění. Pracovali s tichem tím způsobem že se během produkce v určitém momentu přestali hrát.

¹²⁴ Petr Jakeš (*2.května 1940, Pardubice – 29.Lистопада 2005, Praha) byl český geolog a geomechanik zabývající se vulkanickými procesy na Zemi a na nebeských tělesech, výzkumem měsíčních hornin a meteoritů.

¹²⁵ Ivan Wernisch (*18. června 1942, Praha) je český básník, spisovatel a novinář. Jeho texty zhudebnila kapela The Plastic People of the Universe.

sezóny. První zahájení proběhlo v roce 1986. Celý program akce se nesl v dadaistickém duchu. Poprvé zde vystoupila kapela Tros Sketos.¹²⁶

V roce 1986 proběhla Skálova samostatná výstava Drobná platika 86: Výstava ateliéru v Ústavu makromolekulární chemie v Praze. Zahajovací text k výstavě napsal pro skálu Pavel Prášil. O rok později spolu oba přátelé vystavují ve výstavní síni divadla Semafor na výstavě nazvané Obrazy a plastiky. Zahajovací řeč opět pronesl Pavel Prášil. Výstava byla označena za přelomovou jako „znesvěcení funkcionářského Mánesa“, které, mimo jiné, vyvrcholilo hromadným zpěvem písně V krčmě Santa Puelo. Do programu spolku Mánes se díky této výstavě konečně dostala mladá generace.¹²⁷ V tomto roce také Skála založil kapelu MTO universal Praha¹²⁸ a účastnil se Konfrontací IV. - V. K účasti na Konfrontacích se dostal později. Díky zavedené ilustrátorské praxi nebyl nějakou dobu považován a umělce, který by tvořil volné umění. On sám ani doposud neměl zájem. Pak ale mezi vystavujícími objevil inspirativní osobnosti a na účast přistoupil. Na rozdíl od většiny svých vrstevníků a spolužáků tolik neobdivoval německé Neue Wilde, ale spíš italskou Transavantgardu. K spoluzaložení Tvrdohlaví byl pozván Jaroslavem Rónou a zprvu si nebyl jistý, jestli se chce stát jejím členem. Měl pocit, že na něj tak bude vyvíjen nátlak. Byl spíše ilustrátorem, tím se také živil a zabíralo mu to v podstatě všechnen čas. Své objekty vytvářel nepravidelně a pro sebe. Ptal se tedy, co se stane, pokud celý rok nevytvoří žádné dílo a bylo mu řečeno, že tedy vystaví ilustrace. A tak do

¹²⁶ Ve složení F. Skála, J. Róna, A. Najbrt. Označují se jako sketařsko-stepařské trio které vzniklo v polovině 80. let jako reakce na normalizační popkulturu. Svě kabaretní čísla provozují po holešovických hospodách a jejich produkce je pevně spjata s divadlem Sklep v jehož scénkách často vystupují i jako hlavní protagonisté.

¹²⁷ Viz Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 68.

¹²⁸ Zkratka značí název Malý Tančení Orchester. Je to volné uskupení s proměnlivým množstvím členů a repertoáru na každém koncertě. Základními členy jsou Tomáš Hanák, Lenka Vychodilová, Leo Burda, Jana Hanáková, Aleš Najbrt a František Skála.

skupiny vstoupil.¹²⁹

V prosinci se účastnil první výstavy Tvrdohlavých v Lidovém domě ve Vysočanech.

Zdeněk Lhotský 1956

Narodil se 8. srpna v Praze. Už od základní školy navštěvoval Lhotský sochařský a dramatický kroužek a přitahovala ho i hudba. V roce 1971 prošel přijímacím řízením na Střední průmyslovou školu grafickou v Hellichově ulici, ale nebyl přijat. Další volba padla na Odborné učiliště skláren Bohemia ve Světlé nad Sázavou. Přijímací zkoušky byly jednoduché, a tak Lhotský roku 1971 započal studium. Nebylo jednoduché ani romantické jak si ho zprvu představoval, ale dostal se k práci se sklem a potkal několik skvělých politicky neangažovaných pedagogů. Stal dobrým žákem a třídním premiantem. Tuto školu však záhy opustil. V roce 1972 přestoupil na Střední uměleckoprávní školu v Železném Brodě¹³⁰. Přihlásil se na obor hutní zpracování skla, o který byl tehdy malý zájem. Měl tedy jistotu, že bude přijat. Přijat byl a postupem času ho obor začal velmi zajímat. Dospěl k názoru, že se dostal až k samé podstatě skla. V průběhu střední školy jezdil často do Prahy, kde se přátelil s Janem Rumlem,¹³¹ který pro něj byl vzorem a dával mu nahlédnout do disidentského života. V tomto období začal Lhotský také svou hudební dráhu¹³².

V roce 1974 po ukončení studia na střední škole byl zaměstnán v podniku Železnobrodské sklo v oddělení tavená

¹²⁹ Viz Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 68..

¹³⁰ První sklářská škola u nás založena 1920 pro podporu sklářského průmyslu. U zrodu byli profesori z pražské UMPRUM jako například J. Brychta, Z. Juna a L. Přenosil spolu s prvním ředitelem Aloisem Metelákem. Z této školy vzešli další významní čeští skláři jako S. Libenský, R. Plesl, B. Eliáš a další. Převezato z internetových stránek školy, [vyhledáno 2.3.2012], Dostupné z: http://www.supss.cz/historie_a_soucasnost.php

¹³¹ Jedná se o Jana Rumla, českého politika, aktivistu v oblasti lidských práv a zakladatele Unie svobody.

¹³² Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 69.

plastika.¹³³ Pracoval zde jako brusič skla a montážní dělník. Byla to pro něj skvělá škola. V tomto období se také snažil dostat na vysokou školu. Projevila se ale jeho politická nevhodnost zděděná po rodičích. Přesto se dál připravoval na přijímací zkoušky a zároveň začal pracovat pro prof. Libenského. Na třetí pokus ho prof. Libenský konečně přijal do svého ateliéru. Lohotský tedy roku 1978 zahájil studium v Ateliéru sklářského výtvarnictví na Vysoké škole umělecko průmyslové. Studium pro něj zpočátku bylo těžké. V Praze nikoho neznal a se svými spolužáky nedokázal komunikovat. Později se spřátelil se spolužákem Rónou a zúčastnil se proslulé Výstavy domácích prací. Po ukončení studia nastoupil svobodné povolání a pracoval s Rónou pro studio Slovenské filmové tvorby, což mu zajišťovalo slušný příjem a dobrý rozjezd po ukončení studia.

Díky Rónovi se seznamuje s některými budoucími členy Tvrdohlavých a stává se členem Staré party a zakládá rodinu.

Roky 1985 a 1986 se pro něj staly velmi úspěšnými. Vytvořil realizaci pro reprezentační prodejnu KOH-I-NOR v Praze. Navrhnul exteriér a interiér ze skla a kovu. Kov se pro něj stal dalším významným pracovním materiálem, který často používal. Na Václavském náměstí upravil pasáž Práce. Vytváří 180 metrů vysokou, skleněnou fasádu a skleněnou vitráž. V roce 1987 vytvořil a realizoval exteriér a interiér prodejny Duty Free Shop na letišti Ruzyně. Celá realizace je opět ze skla. Vystavuje také v zahraničí na výstavách České sklo v Bruselu, na Jugendgestaltet v Mnichově. V Čechách je to výstava Fúze 85¹³⁴, odehrávající se na Malé skále¹³⁵.

V roce 1987 se poprvé zúčastní Konfrontaci IV. Má první samostatnou výstavu společně s Martinou Ridelbauchovou. Je přizván k založení skupiny Tvrdohlaví a 22. prosince se

¹³³ Technologie tavené plastiky se později stává jeho primárním zájmem a rozvíjí ji ve spolupráci s jinými sochaři a některými Tvrdohlavými: Gabriel, Suška, Róna.

¹³⁴ Této výstavě se mimo jiné účastní i Stefan Milkov a Jaroslav Róna.

¹³⁵ Ze soukromého archivu Zneďka Lhotského.

účastní první výstavy Tvrdohlavých v Lidovém domě ve Vysočanech v Praze.

Jaroslav Róna 1957

Narodil se 27. dubna v Praze. Nepocházel z umělecké rodiny. Lásku k umění v něm vzbudil především jeho dědeček, který se mu v dětství velmi věnoval.

Po absolvování základní školy v letech 1963 - 1972 se pokusil dostat na Střední uměleckou školu Václava Hollara v Praze, kam ho nepřijali, a tak nastoupil na učiliště KARA Hlinsko do oboru kožešník. Mezitím navštěvoval hodiny kresby a doučování aby se připravil na přijímací zkoušky. Učil se po vzoru starých mistrů kopírovat kresby, kreslit zátiší, studie květin, portréty a akty, ale školu přijat nebyl. Začal tedy pracovat ve Švýcarsku u svého strýce kožešníka. Po třech letech se vrátil do Prahy a konečně se rozhodnul, že se stane malířem. Na Střední odbornou školu nastoupil jako osmnáctiletý v roce 1975. O tři roky později ukončil studium a nastoupil do Ateliéru sklářského výtvarnictví prof. Stanislava Libenského na VŠUP. Nejprve chtěl studovat grafický obor, ale bylo tam mnoho uchazečů. Zajímal ho také Ateliér animované tvorby, ale tam mu bylo řečeno, že jeho práce nejsou vhodné pro děti. Studium v ateliérech bylo také ovlivněno ideologickým smýšlením přijímaných a přijímajících a v tomto ohledu většina z nich nemohla Rónu akceptovat. U prof. Libenského měl nakonec nejlepší možnost naučit se jednak dobré a solidní řemeslo. Mohl také pracovat na tom, co ho zajímalo nejvíce, a to byla malba. Prof. Libenský na něj udělal velký dojem. Začátky byly těžké a převratné, ale časem se Róna stal třídním premiantem a později se svým profesorem i spolupracoval a cestoval. Prvním Rónovým vzbouřením proti oficiálnímu tónu umění byla známá Výstava domácích prací¹³⁶,

¹³⁶ Jiří Olič, *Jaroslav Róna*, Gallery, Ostrava 2010, s. 418. Výstavy se mimo jiné zúčastnil i František Skála a Zdeněk Lhotský a Stefan Milkov.

proběhnuvší roku 1979 v přízemí VŠUP, které se Róna zúčastnil s obrazy z cyklu *Krajina z vepřových vnitřností*, inspirovaných Antonem Tapiésem v duchu strukturalismu. Za tuto účast jemu a několika dalším hrozilo vyloučení ze školy. Díky zásahu prof. Libenského nakonec rozruch utichnul. Libenský si ale stanovil podmínku. Už nikdy během školní docházky nesměl Róna, ani ostatní účastníci, vystavovat bez jeho svolení.

Roku 1980 se Róna vydal na svou první zahraniční cestu do Francie. Po návratu z Francie v jeho tvorbě nastává obrat od strukturálních maleb a informelu k divoké groteskní malbě, vyjadřující jeho pocity absurdity té doby, která byla později označována za Českou grotesku¹³⁷. Uznávanou osobností mladé generace se stal díky svým diplomovým pracím¹³⁸ v roce 1984. Po dokončení studia už je zastoupen skleněnou plastikou na několika výstavách v Německu a ve Francii¹³⁹. Oslovil ho jeho profesor Libenský, aby s ním podnikl svou první cestu do USA na letní sklářskou školu jako jeho asistent. V roce 1985 spoluzaložil skupinu Staré Party - rytířů Ještědu¹⁴⁰. V tomto roce se také konala Rónova první samostatná výstava uskutečněná na Vysokoškolské koleji Na Kotli v Hradci Králové, která byla ale krátce po otevření opět uzavřena veřejnou bezpečností. Navíc se Róna připojil k souborům Pražské pětky. Zde se poznal s Václavem Marhoulem a David Vávra ho seznámil s Tomášem Vorlem. Požádal ho, aby po něm převzal a s Tomášem Vorlem dokončil divadelní hru Malý Nezbeda. Tato hra měla úspěch. V Bránickém divadle se hrála

¹³⁷ Jaroslav Róna, Curriculum - *Kdo nebo co je Jaroslav Róna*, [vyhledáno 25. duben 2012], Dostupné z: <http://www.jaroslav-rona.cz/cz/curriculum/kdo-nebo-co-je-jaroslav-rona.html>.

¹³⁸ Byli to Skleněné Plastiky Malý a Velký pes, série expresivně pojatých, skleněných lahví a kartón pro vitráž s protiválečným námětem (byl zadáním práce). Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2)s. 61.

¹³⁹ Je přihlášen studenty architektury Davidem Vávrou a Václavem Červenkou. Vystavuje zde soubor grafik.

¹⁴⁰ Členové Staré party jsou Čestmír Suška, Zdeněk Lhotský, Stanislav Diviš, Aleš Najbrt, Jiří Chlumecký. Každý měsíc pořádají schůzi u lanovky na Petřín která má symbolizovat lanovku na Ještěd.

několik let, což přinášelo Rónovi malý příjem, který mu umožnil věnovat se vlastní tvorbě.¹⁴¹ 22. dubna 1986 se poprvé odhodlal k účasti na Konfrontacích IV. - VI. Původně se těchto akcí neúčastnil z části proto, že mezi Akademií a VŠUP panovala mírná rivalita, ale také proto, že Róna k těmto akcím neměl důvěru. Měl už za sebou období divoké groteskní malby, svůj výraz našel a účastníci konfrontací se mu zdáli ve svém díle nepůvodní. Nakonec byl přesvědčen a na těchto konfrontacích se seznámil s Jiřím Davidem, Stanislavem Divišem a Michalem Gabrielem. Vystoupil také na zahájení sezóny v Divadle na Chmelnici poprvé s tanečně-pěvecko-stepařským triem Tros Sketos ve složení J. Róna, F. Skála, A. Najbrt. Je zde uvedena i Rónova hra Boj o Ještěd napsaná pro „Staropartáky“. Tato hra poukazuje na budoucí poetiku Tvrdohlavvých, založenou na principu opakování a absurdity. V roce 1986 proběhla Rónova druhá samostatná výstava v Ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze. Zahájila ji Marie Mžyková, která je také autorkou textu v katalogu. Róna zde vystavil kromě obrazů své sochy z bronzu nebo cínu, které Mžyková popisuje jako pradávna asyrská monstra a nezahubitelné šelmy, vzbuzující reflexy strachu.¹⁴²

Rok 1987 zahajuje v lednu samostatnou výstavou Kresby a obrazy v Kulturním středisku Opatov. V katalogu je text Jany Ševčíkové, zabývající se českou groteskou v souvislosti s Rónovou malbou¹⁴³. Zvláště ještě vystavil Obrazy v Klubu školství Savarin v Praze v ulici Na Příkopě a Kresby v Českých Budějovicích s katalogem obsahujícím jednak text Vlastimila Tetivy a také Rónovu bajku O malíři, který se chtěl svou tvorbou dobrat podstaty věcí, ale chyběla mu fantazie, a tak stále maloval jen svůj portrét¹⁴⁴.

¹⁴¹ Jiří Olič, *Jaroslav Róna*, (pozn. 139), s. 419.

¹⁴² Marie Mžyková, *Jaroslav Róna: Obrazy a Sochy (katalog výstavy)*, Ústav makromolekulární chemie, Praha 1986.

¹⁴³ Jana Ševčíková, *Jaroslav Róna: Obrazy a Kresby (kat. výst.)*, Kulturní středisko Opatova, Praha 1987.

¹⁴⁴ Vlastimil Tetiva, *Kresby (katalog výstavy)*, DK ROH, České Budějovice

Po účasti na Konfrontacích, kde se seznámil s Davidem a Divišem ho oslovili zástupce VŠUP a je přizván k založení umělecké skupiny. Sám předložil několik návrhů na členy. 3. 6. 1987 se účastní založení Tvrdohlaví ve Slováckém salonku Obecního domu. Jméno Tvrdohlaví vymyslel Róna na zahajovací a této schůzce. Téhož roku se ještě účastní významné výstavy 30ti výtvarníků v Lidovém domě v Praze, výstavy Výtvarné hody, což byla konfrontace 39 českých a slovenských umělců a je zastoupen na výstavě Grotesknost českého výtvarného umění 20. století v Galerii hl. m. Prahy.

Na závěr roku těsně před Vánoci 22. 12. je uspořádána první výstava skupiny Tvrdohlaví v Lidovém domě ve Vysočanech v Praze. Róna zde vystavil šest svých pláten.

Michal Gabriel 1960

Narodil se 25. února v Praze. Dětství prožil ve spokojené a šťastné fascinaci věcmi a předměty. Toto období skončilo s nástupem na základní školu. Nechtěl mluvit s učitelkami, nezajímal se o to, co se ve třídě děje, i když ho mnoho věcí ve skutečnosti zajímalo, nedokázal navázat kontakt. To se postupem času začalo projevovat i na prospěchu a na vzájemném vztahu mezi ním a učiteli. Začal školu nenávidět. Po jejím ukončení nastoupil do učení na obor truhlář. Zde našel to, co jej zajímalo. Řemeslo ho bavilo, ale věděl, že nechce po vyučení skončit v podniku. Od prvního okamžiku si vnitřně uvědomoval, že bude sochař. Teprve po vyučení, kde se zbavil své minulosti, nastoupil na střední školu. Vybral si obor umělecké řezbářství na Střední uměleckoprůmyslové škole v Praze. Na školu nastoupil se zpožděním, podobně jako Róna, až v osmnácti letech. Byl přijat do druhého ročníku. Studuje zde v letech 1978 - 82.

Už během učení, ale i střední školy, pomáhá budovat chov huculských koní na Zmrzlíku u Prahy a později v Krkonoších na

Janově hoře. Tyto chvíle v horách na hřbetě koně miloval natolik, že na čas upřednostnil potřeby koní a farmy před uměním. „*Jezdil jsem po horách a nic mi nechybělo. Všechno bylo tak skvělé, že by to mohlo být maximálně stejné nebo horší*“, vzpomíná Gabriel. Nakonec se ale vrátil k sochařství a v roce 1982 byl přijat na AVU do sochařského ateliéru Jana Hány. Osobnosti, vyučující na akademii, pro něj byly zklamáním a časem začal brát vážněji své spolužáky než své profesory. Zde se také setkal s budoucími členy Tvrdohlavých. Na plenéru v Poněšicích se seznámil s Jiřím Davidem. Tam se formovalo jádro studentů, kteří zahájili činnost kolem budoucích Konfrontací. Gabriel se zúčastnil Konfrontací II. – V. Ve stejném roce se ještě účastnil dvou skupinových výstav a to Prvního setkání mladých slovenských a českých výtvarníků v Praze na Střeleckém ostrově a výstavy Mladí pražští výtvarníci, která proběhla v Brně ve Vysokoškolském klubu¹⁴⁵.

Účast na nepovolených výstavách mu v posledním ročníku studia přinesla problémy. Jeho tehdejší profesor Hána shlédnul výstavu v Makromolekulárním ústavu, a nechal ji ihned uzavřít. Gabrielovi bylo navrženo, aby si urychleně vybral téma své diplomové práce a školu předčasně ukončil. Gabriel byl na Akademii nespokojený, nic mu nepřinášela a školní práce zvládal snadno. Hledal inspiraci spíš mimo školu. Takto se seznámil s Kurtem Gebauerem, kterému pomáhal pracovat na sochách pro sochařské sympozium ve Vancouveru. Díky předčasnému ukončení školy se také mohl stát členem Tvrdohlavých. Skupina mezi sebe nechtěla přijímat žádné studenty, protože členství v takové skupině by znamenalo vyloučení ze studia a nemožnost ho dokončit.

Také se v roce 1987 oženil s akademickou malířkou Miladou Dočekalovou a v prosinci se účastnil první výstavy

¹⁴⁵ Účastnili se: Jan Bačkovský, Tomáš Císařovský, Jiří David, Stanislav Diviš, Michal Gabriel, Petr Nikl, Otto Placht, Magdalena Rajnišová, Antonín Strížek, Milada Gabrielová. Igor Zhoř, *Mladí pražští výtvarníci (kat. výst.)*, Vysokoškolský klub Na bidýlku, Brno 1986.

Tvrdohlavých v Lidovém domě v Praze ve Vysočanech.

Petr Nikl 1960

Narodil se 8. listopadu 1960 ve Zlíně. Už na počátku bylo několik důležitých osob, které Nikla a jeho dílo ovlivnily na celý život. Tvořivé prostředí domácí půdy se otisklo do jeho smyslu pro hru a zábavu. Otec František Nikl byl akademický malíř, v jehož ateliéru si celé dětství Petr Nikl kreslil a napodoboval jeho stylizaci. Matka Libuše Niklová (1934-1981) byla návrhářkou hraček pro podnik Fatra Napajedla. Gumové figurky, které navrhovala v letech 1954 - 1964, malé hračky s harmonikovým trupem nebo nafukovací sedací sloni a buvoli, navržené v letech 1963 - 1981 jsou zaslouženě považovány za fenomén českého designu¹⁴⁶. Tak jako pronikaly dětstvím mnohých z nás, ovlivnily i malého Petra Nikla, který je prý jako první testoval, a tak se mu jejich kosmické tvary a měkký plast navždy dostaly pod kůži. Také jej inspiroval dědeček dřevomodelář, který celý život pracoval u Bati. U něj ve sklepě později Nikl vytvořil většinu svých loutek. Od malička měl, díky své rodině a prostředí, ve kterém vyrůstal, jasno v tom, že bude výtvarníkem.

Roku 1976 začal studovat na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti. Studoval zde obor dekorativní a užité malby v architektuře u profesora Jana Gajdoše. V tomto inspirativním prostředí se začal zajímat i o performace. Později po skončení střední školy se přihlásil na Akademii výtvarných umění. První pokus v roce 1980 byl neúspěšný, a proto rok pracoval v propagačním oddělení cestovní kanceláře Čedok. V následujícím roce už byl úspěšně přijat do ateliéru pro., Arnošta Paderlíka. Tady se také seznámil s živým jádrem studentů, kteří uvažovali podobným způsobem jako on. Z jeho ročníku to byli například Martin Mainer nebo Petr Vněček. K nim se připojili i další studenti. Nikl se dostal do centra

¹⁴⁶ Tereza Burthansová - Petr Nikl, *Libuše Niklová, Arbor vitae societas*, Praha 2010.

dění a spolu se svými spolužáky se účastnil první Konfrontace. Postupně se účastnil všech šesti Konfrontací až do roku 1987. Na poslední z nich vystavil své první loutky a hrál s nimi loutkové divadlo.

Svou první výstavu uspořádal v roce 1982. Nazval ji Výstava v lese. Byla to jednodenní akce, která proběhla v obci Hvozdová v okrese Zlín. Nikl rozmístil v lese za obcí k jednotlivým stromům nakreslené postavy svých přátel ve skutečné velikosti. Ty mezi sebou propojil nitěmi, jejichž směr sledovali návštěvníci. „Bylo zajímavé sledovat, jak pozvaní hosté uchopili nitě a jak z nich vytvořili vzájemnou pavučinu.“¹⁴⁷

V této době se také věnuje tisku mezzotint a kresbě volných ilustrací. Inspirací jsou mu básně Christiana Morgensterna, německého básníka. Poprvé se s ním setkává v jeho knize Moudří blázni, která je sbírkou poezie. Uchvátila ho grotesknost a vážnost absurdity. Byl ovlivněn Morgensternovým absurdním metafyzikem. Na tomto základě vznikaly některé mezzotintové grafiky a texty písní, které později Nikl vydal ve své knize Jeleňovití¹⁴⁸.

Během studia na Akademii výtvarných umění mezi lety 1983 - 85 se také věnoval psaní absurdních pohádek a písní pro děti a výrobě dětských leporelových her.

V roce 1985 zakládá Petr Nikl společně s Františkem Petrákem divadlo a umělecké sdružení „MEHEDAHA“¹⁴⁹. Členy sdružení byli spřátelení studenti a výtvarníci. Zabývali se převážně loutkovým divadlem. Loutky vytvářeli Petr Nikl, František Petrák a Tomáš Volkmer. Představení byla určena pro okruh přátel a rodiny. Vytvářeli také různé vizuální hudební

¹⁴⁷ Jana Benešová, *Petr Nikl: Jsem samořízený přeběhlík*, Mladá Fronta 2008, z rozhovoru s Petrem Niklem, [vyhledáno 28. 4. 2012], Dostupné z: <http://mladazena.maminka.cz/scripts/detail.php?id=390646>

¹⁴⁸ Autorská kniha Petra Nikla, vyšla v nakladatelství Meander v roce 2008. Obsahuje autorské básně, texty písní a drobné prózy. Ilustrace jsou v podobě hlubotiskové techniky mezzotinta pocházející z 80. let a drobných lineárních kreseb.

¹⁴⁹ Mehedaha znamená podle legendy sdružení svahilský pokyn pro slona. Není ovšem jasné zad vpřed či vzad.

kreace, které provozovali příležitostně v bytech, na vernisážích a na různých společenských setkáních. Divadlo nemělo soubor ani žádné hry, ale pracovalo na každém vystoupení s novými náhodnými spolupracovníky.¹⁵⁰ Věnuje se také vyřezávání loutek lvů, ptáků a ryb, které potom využíval ve svých představeních.¹⁵¹ Souběžně s loutkovou a divadelní tvorbou Nikl rozvíjel i práci na inscenované fotografii. Převléká se do různých nesmyslných kostýmů, fantaskních převleků, sám sebe usazuje do nových rolí a nechává se u toho fotografovat.

V roce 1987 také ukončuje studium na AVU. Jeho absolventskou prací byly ilustrace k pohádkám Oscara Wilda. To ovlivnilo i jeho volnou tvorbu. Mezi lety 1986 - 87 maluje cykly obrazů s náměty lvů, koček a zrodů.

Svoji první výstavu v galerii uspořádal v roce 1987. Proběhla v Kulturním středisku Blatiny, kde vystavoval své obrazy a kresby z cyklu Lvů.¹⁵² Kurátorkou byla Ivona Raimanová.

V tomto roce také podepsal 3. června zakládací listinu skupiny Tvrdohlaví a stal se jejím členem. *„Bylo to zajímavé. Sešlo se devět vyhraněných individuí, která se na schůzkách hádají, jsou schopna zastávat naprosto rozdílné postoje, a přitom se přesto domluvit. Kdybychom měli spolu hrát třeba divadlo, tak by to absolutně nešlo. Ale výstavám to nikdy, myslím, nevadilo až do roku 1992, kdy právě tato názorová různost vedla k tomu, že jsme skupinu rozpustili.“*¹⁵³ Koncem roku 1987 se zúčastnil první výstavy Tvrdohlavých v Lidovém domě v Praze.

¹⁵⁰ Oficiální stránky Františka Petrůky a divadla Mehedaha, [vyhledáno 26. 4. 2012], Dostupné z: http://www.frantisekpetrak.cz/uvod.php?strana=divadlo_01.

¹⁵¹ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 57.

¹⁵² Ivona Raimanová, *Za historií českého umění 80. let na Blatiny*, in: *Zakázané umění*, 1996, č. 1-2, str. 176.

¹⁵³ Petr Volf, *Rozhovor s Petrem Niklem*, Reflex 2001, [vyhledáno 30.4.2012], Dostupné z: http://www.galerieart.cz/nikl_rozhovor_volf.htm

Václav Marhoul 1960

Je desátou osobností ve skupině Tvrdohlaví, není výtvarným umělcem, ale producentem a manažerem skupiny. Pro skupinu byl nepostradatelným členem.

Narodil se 30. ledna v Praze ve Vojenské nemocnici. Nepochází z umělecké rodiny. Jeho otec, stejně jako jeho dědeček a pradědeček, byl námořníkem. Proto strávil část dětství v rumunském přístavu Konstanza. Po návratu z Rumunska žila rodina v Praze v Holešovicích. Roku 1966 nastoupil Marhoul do školy. V letech 1968 - 70 navštěvoval vodácký skautský oddíl. „*Formoval mé postoje, mé přesvědčení, mé názory o tom, co je a co není správné. Děkuji osudu aspoň za ty tři roky, než ho bolševici, stejně tak jako předtím nacisti, zakázali.*“¹⁵⁴ V té době se tak seznámil s dílem Jaroslava Foglara a jeho romantika ho ovlivnila na celý život. Na základní škole studuje do roku 1975. Baví ho především dějepis a zájem o historii mu vydržel dodnes. Touží se stát archeologem. Fascinuje ho Egypt a Asyřané. V roce 1973 je ale nakonec rozhodnut stát se námořníkem jako generace jeho rodiny před ním. Chtěl studovat v polské Gdyni. K patnáctým narozeninám od otce dostal kameru (8 mm standard), začal natáčet své první filmy, a tak se rozhodl stát se filmařem.

V roce 1975 nastoupil ke studiu na Střední průmyslové škole filmové v Čimelicích do produkčního oddělení. Během studia na střední škole natočil Marhoul svoji první televizní inscenaci *Výlety pana Broučka do 15. století*, kde si i zahrál. Vyučil se kinopromítačem. Produkoval svůj první hraný film *Jeden z nás* a také pracoval jako asistent produkce v Československé televizi v Praze, ve Filmovém studiu Koliba v Bratislavě a na Barrandově, jehož ředitelem se o mnoho let později také

¹⁵⁴ Václav Marhoul, *Skauting*, [vyhledáno 1.5.2012], Dostupné z: <http://verejnost.skaut.cz/skauting/zname-osobnosti/vaclav-marhoul>

stal.¹⁵⁵

Po maturitě roku 1979 byl přijat na Filmovou akademii múzických umění na obor filmová a televizní produkce.

V roce 1980 Milan Štáindler oslovil Marhoulu s nabídkou produkce jeho ročníkového filmu *Ve zdravém těle zdravý duch*. Marhoul nabídku přijal a dostal se tak k divadlu Sklep. Spolupráce s divadlem Sklep ho ovlivnila ve všech směrech, změnila jeho chápání politiky, kultury a života vůbec. Díky této spolupráci se dostal k produkční práci pro hnutí Pražské pětky a pro hudební skupinu MTO.

Ve třetím ročníku na FAMU¹⁵⁶ byl vyloučen ze školy. Vyloučení z ideologického důvodu a v souvislosti s odmítnutím vstupu do komunistické strany bylo provedeno pod záminkou špatných studijních výsledků. Přijat zpět byl po odvolání s tím, že musel opakovat ročník. Po ukončení studia ihned nastoupil do zaměstnání na Barrandov jako asistent produkce. Po třech měsících, od 1. října 1984, musel nastoupit povinnou vojenskou službu. První půlrok na vojně strávil u Armádního filmu a druhý půlrok ve Vyškově a v Bratislavě v kasárnách. Vojenskou službu nenáviděl a šest měsíců v kasárnách bylo pro něj prý nejhorších šest měsíců v životě. V té době začal psát svou hru *Mazaný Filip*. „*Ano. Dodnes tomu říkám duševní emigrace. Komunistický dril a bezbřehá ubohost a blbost socialistické armády mě tak ubíjely, že jsem se po večerech schovával v jedné kanceláři a tam jsem vždycky dlouho do noci psal, abych taky nezblbnul.*“¹⁵⁷

Po návratu z vojny v roce 1986 opět pracoval na Barrandově jako asistent a později i zástupce vedoucího produkce. Podařilo se mu zorganizovat velké představení budoucích souborů Pražské pětky v Lucerně. Představení bylo okamžitě vyprodáno. Divadelní publicista Jiří Dvořáček o nich po

¹⁵⁵ Jiří Olič, *Tvrdohlaví 1987 - 1999*, (pozn. 2), s. 45.

¹⁵⁶ Filmová akademie muzických umění.

¹⁵⁷ Tomáš Pilát, *Václav Marhoul: Beze slov se mi hraje líp*, 2005, [vyhledáno 2. 5. 2012], Dostupné z: <http://www.aviso.cz/archiv/marhoul.htm>

velkém úspěchu vydá první článek „Silná pětka“. Takto nakonec vzniká i jejich název. Silná pětka je překřtěna na Pražskou pětku a později je natočen i film. Na podzim Marhoul vyprodukoval představení Pražské pětky, které se odehrálo na Chmelnici s názvem *Bludiště anebo Mimotoč skřet chmelový* a později téhož roku navíc uvádí svoji hru *Mazaný Filip* v divadle Sklep. V tomto roce, jinak velmi úspěšném, také dal z ideologických důvodů výpověď z Barrandova. Vrátil se tam až jako producent filmu *Pražská pětka* režiséra Tomáše Vorla.¹⁵⁸

Veškerá činnost, a hlavně práce pro divadlo Sklep, logicky vyústila v založení skupiny Tvrdohlaví v roce 1987. Václav Marhoul byl k založení přizván svým kamarádem Jaroslavem Rónou. Zúčastnil se zakládacího večírku ve Slováckém salonku. Byl to on, kdo sepsal zakládací listinu, kterou všichni podepsali. Stal se tak členem skupiny nikoliv jako umělec, ale jako manažer. Byl to vůbec první manažer, kterého kdy nějaká skupina přizvala ke členství. Pro skupinu to byl velmi dobrý

krok.

¹⁵⁸ Tomáš Vorel (*2.června 1957, Praha) je český režisér a scénárista. Od roku 1976 působil v divadle Sklep a v souboru Pražské pětky, pantomimické skupině MIMOZA.

Závěr

Založení umělecké skupiny Tvrdohlaví v roce 1987, bylo po dlouhé době odvážným krokem, který se výrazně zapsal do historie českého výtvarného umění. Tímto aktem Tvrdohlaví zcela jasně vyjádřili svůj postoj k situaci, která na tehdejší výtvarné scéně panovala. Potřebovali tvořit, a své dílo vystavovat, sdílet a získat za něj uznání. Nechtěli být ničím a nikým omezováni. Založení skupiny a zdánlivě drzé oznámení tohoto činu Svazu výtvarných umělců bylo aktem navzdory neúnosné situaci. Tvrdohlaví se neohlíželi na nikoho a na nic. Jedinou důležitou věcí byla jejich tvorba a její veřejná a svobodná prezentace.

Protože na svou práci pohlížím právě z tohoto hlediska, považuji za její největší přínos ty části, které se zabývají tvorbou členů skupiny. Za zajímavou považuji obrazovou přílohu, ve které se mi podařilo shromáždit i fotografie děl dostupných pouze z archivů samotných autorů. Tato příloha vytváří ucelený pohled na tvorbu Tvrdohlavých v roce založení skupiny. Některé společné a rozdílné aspekty jejich práce se pokouším v textu odhalit a popsat. Spatřit proto samotná díla pohromadě považuji za velice důležité.

Toto téma nabízí do budoucnosti mnoho zajímavých kapitol ke zpracování. Skupina se rozpadla po pouhých čtyřech letech své existence. Tvrdohlaví ale splnili svůj úkol, a proto se každý vydal na svou vlastní uměleckou dráhu. Čtyřleté fungování skupiny je širokým prostorem pro další bádání.

Bibliografie

Literatura

Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Popis jednoho zápasu. Česká výtvarná avantgarda 80. let*, Orlická galerie, Rychnov nad Kněžnou 1989.

Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Texty*, Praha 2010.

Jiří Ševčík - Pavlína Morganová, *České umění 1938 - 89*, Academia, Praha 2001.

Jiří Šetlík, *Šedá cihla 1978 - 91*, Klatovy 1991.

Richard Adam - Alena Pomajzlová - Jiří Přibáň, *Česká malba generace 80. let*, Brno 2010.

Jindřich Chalupecký, *Nové umění v Čechách*, Jinočany 1994.

Richard Adam, *Česká malba 1985-2005, sbírka Richarda Adama*, Brno 2006.

Rostislav Švácha - Platovská Marie, *Dějiny českého výtvarného umění VI / I*, Academia, Praha 2007.

Rostislav Švácha - Marie Platovská, *Dějiny českého výtvarného umění VI / II*, Academia, Praha 2007.

Jiří Luhan - Petr Pouba, *Splátka na dluh*, Torst, Praha 2001.

Josef Alan, *Alternativní kultura, příběh české společnosti 1945 - 1989*, Lidové noviny, Praha 2001.

Jiří Olič, *Tvrdohlaví*, Silver screen, Praha 1999.

Jiří Olič, *Michal Gabriel*, Praha 2005.

Jiří Olič, *Tvrdohlaví po dvaceti letech*, Ostrava 2008.

Martin Dostál, *Michal Gabriel*, Praha 2009.

Martin Dostál - Ševčíkovi Jana a Jiří, *Jiří David*, Praha 2001.

Martin Dostál - David Jiří, *Diviš*, Kant, Praha 2008.

Jiří Hůla, *Rozhovory*, Dauphin 2001.

Balík S. - Hloušek V. - Holzer J. - Šedo, J., *Politický systém českých zemí 1848-1989*, Brno 2003.

Olič Jiří, *Suška*, Gallery, Praha 2012.

Marie Judlová, *Suška: Plastiky a kresby*, Palác u Zlatého Melounu, Praha 1987.

Marie Judlová, *Čestmír Suška: Plastiky*, Galerie hlavního města Prahy, Praha 1995.

Martin Dostál - David Jiří, *Jiří David: Předběžná retrospektiva*, Galerie hlavního města Prahy, Praha 2009.

Petr Volf, *Jiří David - obrazy, objekty, instalace, fotografie 1984 - 2004*, BB/art, Praha 2005.

Jiří Přibáň, *Obrazy české Postmoderny*, Kant, Praha 2011.

Prameny

Archiv skupiny Tvrdohlaví Václava Marhoula v Praze.

Sergej Machonin, *Tvrdohlaví*, *Lidové noviny* I, 1988, č. 2, s. 20.

Zakázané umění I, in: *Výtvarné umění*, 1995, č. 3. - 4.

Zakázané umění II, in: *Výtvarné umění*, 1995, č. 1. - 2.

Jana Ševčíková - Jiří Ševčík, *Tvrdohlaví kriticky*, in: *Ateliér*, 1989, č. 19.

Olga Malá, *Několik slov ke konfrontacím 1984-1986*, samizdatový sborník *Někdo něco*, 1986, č. 5, nestr.

Petr Kováč, *Tvrdohlaví podruhé*, in: *Ateliér*, 1989, č. 20.

Petr Kováč, *Nestrkat hlavu do písku*, *Rudé právo* LXVII, 1987, č. 155, s. 2.

Jaroslav Holeček, *Tvrdohlaví, Československý architekt* XXXIV, 1988, č. 12, s. 8.

Michal Třeštík, *Bílá vrána '88*, *Mladý svět* XXXI, 1989, č. 15, s. 7.

Eva Vondrášková, *Nabízejí Tvrdohlaví východisko?*, *Tvorba* I, 1988, č. 2, s. 8.

Internetové zdroje

Oficiální stránky Jaroslava Róny, Dostupné z:
<http://www.jaroslav-rona.cz/cz/> [vyhledáno 3. března 2012].

Oficiální stránky Michala Gabriela, Dostupné z:
<http://michal-gabriel.cz/> [vyhledáno 5. března 2012].

Oficiální stránky Zdeňka Lhotského, Dostupné z:
<http://www.lhotsky.com/> [vyhledáno 5. března 2012].

Oficiální stránky Čestmíra Sušky, Dostupné z:
<http://www.suska.cz/> [vyhledáno 6. března 2012].

Oskar Brůža, *Právní předchůdci Unie výtvarných umělců České republiky*, 2010, Dostupné z:
http://www.uvucr.cz/archiv/pravni_predchudci_uvucr.html
[vyhledáno 15. února 2012].

Balík Stanislav, *Komunistický režim v Československu a přechod k demokracii*, 2005, [vyhledáno 25.2.2012].
Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=473>

Oficiální stránky Tvrdohlavých, Dostupné z:
<http://www.tvrdohlavi.cz/> [vyhledáno 20. února 2012].

Civín Jan, *Československý komunistický režim v letech 1985 - 1989*, 2005. [vyhledáno 16.3. 2012]. Dostupné z:
<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=244>

Hlaváček Ludvík, *Konfrontace*, Dostupné z:
<http://artlist.cz/?id=2409> [vyhledáno 2. dubna 2012].

Hlaváček Ludvík, *Dvorky 81*, 2006, Dostupné z:
<http://artlist.cz/?id=3837> [vyhledáno 25. března 2012].

Seznam příloh

Textová příloha

Příloha číslo 1Sergej Machonin, *Tvrdohlaví*,
Lidové noviny, 1988, č.2/únor.

Příloha číslo 2Josef Holeček, *Tvrdohlaví návrat
k pramenům*, Tvorba, 1988, č. 15, s. 8.

Obrazová příloha

Příloha číslo 3Seznam a fotografie dokumentů a
předmětů které se vážou ke vzniku skupiny Tvrdohlaví.

Příloha číslo 4Seznamy a fotografie všech děl
vystavených na první výstavě Tvrdohlavých a vzniklých v roce 1987.

Textová příloha

Příloha číslo 1

Tvrdohlaví

Vernisáž v Lidovém domě ve Vysočanech se podobala spíš zrušeným pařížským vernisážím konce století v Salónu odmítnutých nebo v Salónu nezávislých, než zaběhanému stereotypu a nudně zavedených pražských vernisážních rituálů. Celá ta velká hala byla plná spontánního života, hemžilo se tu obecenstvo všech generací. Umělci, jejichž sebeironické fotografie s divadelními rekvizitami ze zašlých časů, zdobí skvostně vypravený katalog, byly obecenstvu slavnostně představeni na pódiu. Nikdo nepronesl projev, úvodní klasická hudba si nezjednala náležité ticho v sále a několik krásných slečen roznášelo v té kulturní tlačenici slíbené pohoštění: vajíčka na tvrdo v ošatkách.

Skupina se ustavila v červnu 1987, jeden člen po druhém se za klavírní improvizace slavnostně podepsal na zakládací listině ve Slováckém salónku Obecního domu. Název skupiny nemá záměrnou souvislost s Tvrdošíjnými - vznikl po vzrušených debatách spíš z potřeby vyjádřit společný životní i generační pocit sebeobranu proti všem a jakýmkoli omletým konvencím, už málem obligátním náležitostem a škatulkám modernosti, i proti manifestačním ideovým programům. Manifestuje se zde jediné: potřeba nikam se nezařazovat, nic nehlásat, nedat si v ničem poroučet. A naopak potřeba cítit se ve svém umění volně jako v občanských džínech, stát si jen a jen za pravdou své libosti, fantazie a inteligence, odvažovat se všeho: lézt do houští, dělat objevy ze zvědavosti, z uličnictví, z pocitu zárodečné spřízněnosti se vším přirozeným lidským, civilizačním, minulým i přítomným. Nic není zakázáno, není zde nízké ani vysoké, přípustné ani nepřípustné - všechno je hmatání do vzduchu, do času, do spleti, hrůzy, krásy, banality, radosti i nesnesitelnosti života, který žijeme, a hledání tvaru pro jeho vyjádření.

Výstava trvala pár dní. Byla to výstava zároveň monumentální i hravá, ukázněná i rozpoutaná, plná poučného

intelektu i naivismu i humoru, znamení i tajemství. Ornament, vlys, vyšíváný nebo heraldický symbol k luštění (David) a obřím šípem z klukovské fantazie nebo něžným bibelotem z kousků barevných mýdel (Skála), monumentální okřídlené prase (Milkov) s lodicí vezoucí zelené homole stromů v záři sluncí (Diviš), pěší pták - ptákočlověk s hlavou a třeštivým okem ze sochařských starých kultur a s tělem zbroceným rumělkou (Gabriel), sotva se rozlepující líhnutí jakéhosi obřího hmyzu (Nikl) s těžkým zlatým a červeným třpytem filigránsky jemné znakové geometrie (Lhotský), štětcem hnětené hnědé krajiny mýtů, šelem, slují, horstev, příběhů a lhostejné krutosti (Róna) s řvoucí bájnou hlavou uprchlou z Velikonočních ostrovů a monumentálním asiatským totemem (Suška).

Je to celé velký svět, ve kterém žije a bydlí svobodně a bez zákazů, a při vši různorodosti svět samozřejmého řádu, blízkého řádu přírody. Je to svět otevřený, energicky barevný a hmotný. Krásná výstava. V novinách jsme se o ní dočetli - ve dvou třech drobných, opatrně shovívavých referátech - že se konala a že slibuje.

Čas ukáže, kolik je v kom z devíti vystavujících tvrdohlavců síly, talentu a vytrvalosti. Zatím o nich podáváme tuto první zprávu.

Sergej Machonin

Příloha číslo 2

Tvrdohlavý návrat k pramenům

Ve svém příspěvku do diskuze o první samostatné výstavě skupiny Tvrdohlavých bych se chtěl pokusit charakterizovat přínos tvorby členů skupiny pro naše současné umění.

Naznačit, řečeno nejexponovanějším slovem počínající diskuze, východisko, které nabízí a které, podle mého názoru, je širší než pouhé oživení „šedi“ našich výstavních akcí. Petr Kováč ve svých člancích (RP 28. 12 a Tvorba 88/5) oceňuje snahu Tvrdohlavých oživit tradice tvůrčích skupin a především tu skutečnost, že tvorba skupiny „byla vybočením z průměru šedi“. Dodává však, že sama díla autorů ho spíše zklamala, a nabízí podnět k diskusi, zda a jaké východisko Tvrdohlaví nabízejí, jaký je smysl a hodnota jejich tvorby. Petr Kováč uznává kvality některých autorů (domnívá se však, že Tvrdohlaví nabízejí více než toto zpestření výstavních síní). V pozadí jeho myšlenek je oprávněná obava, aby nebylo dílo posuzováno výhradně podle změn, které přináší do vývoje výtvarného umění, ale jako komplexní hodnota. Toto stanovisko dokládá i citátem amerického historika umění J. S Ackermana - i já se s tímto názorem plně ztotožňuji. Je třeba hovořit rovněž o významovém směřování děl, o jejich souvislosti s inspirativními myšlenkami v oblasti vědy, techniky či jiných uměleckých druhů, popřípadě i o jejich technickém nebo, chceme-li, řemeslném provedení (podotýkám, že z tohoto hlediska Tvrdohlaví převyšují úroveň nejen řady svých vrstevníků), o kultuře kresby, malby, kompozice apod.

Chce-li však kritika být komplexní, měla by podle mého názoru obsáhnout i onen moment změny, novosti, protože je pro vývoj výtvarného umění, a umění vůbec, příznačný. Stačí porovnat gotický, renesanční či impresionistický nebo kubistický obraz, aby bylo zřejmé, jak hlubokými změnami prochází výtvarné umění v čase. Přitom nejde jen o proměny tematiky, kompozice či vlastní malířské techniky, ale rovněž o proměny významového vyznění obrazů, a tedy i jejich

schopnosti působit v reálných společenských vztazích. Je-li 20. století právem nazýváno stoletím vědeckotechnické revoluce, informační exploze, dochází-li ke zrychlenému vývoji společnosti, vědy a kultury, platí to i pro výtvarné umění a není divu, že moment změny vystupuje výrazněji do popředí než v předcházejících obdobích.

Výtvarné umění jako integrální součást duchovní kultury také pociťuje tento zákonitý dobový tlak na vytváření nových myšlenek, pohledů a postojů k realitě. A chce-li být skutečným spolutvůrcem duchovní kultury a ne jen matným odrazem procesů, které probíhají např. ve vědě a technice, musí přicházet s vlastní iniciativou, a tedy i přinášet změny proti umění předchozí doby. Nejen literární science fiction je anticipací budoucnosti, může jí být i malířství a sochařství. U science fiction se ovšem nikdo nediví novým prvkům uměleckého vyjadřování, ať již jde o nové motivy, prostředí či slovní novotvary, naopak jsou spíše vyžadovány; u malířského díla reagují lidé na analogické nové prvky uměleckého vyjádření někdy zbytečně prudce. Novost a změnu je, domnívám se, možné považovat za obecně pozitivní jev, i když ne za podmínku postačující, nezávislou na ostatních průkazných hodnotách díla. Kdyby se hodnotila pouze nějaká jasně definovatelná změna a výhradně ona byla hodnotou, pro niž bychom neviděli konkrétní obrazy a plastiky, hrozilo by nebezpečí, že se do popředí pozornosti dostane pouze úzká vrstva nejnovějších umění a ostatní umění bude nespravedlivě opomíjeno.

Pouhá změna, novost, snaha odlišit se za každou cenu ale asi není krédem žádného umělce, který tvoří s opravdovým zaujetím, řeší specifické výtvarné problémy a nepracuje kvůli módě nebo pro peníze.

A rozhodně „pouhá změna“ není programem skupiny Tvrdohlavých i když jejich tvorba oživuje průměr, šed'.

Tvrdohlaví nechtějí být nevýrazní, konformní, ani nechtějí být noví za každou cenu. Naopak, vyrovnávají se skutečností

nezajímavé machy a fádnosti na straně jedné i s klimatem snahy po efektu za každou cenu dosti odvážně a velkoryse. A možná že smysl jejich směřování, ono požadované východisko, je do té míry výrazné, že nemusí být na první pohled patrné. Moderní kultura a věda ostatně dosti hýří paradoxy.

Myslím si, že toto své východisko nalézají Tvrdohlaví v návratu k historickým a předhistorickým pramenům výtvarného vyjadřování, v návratu k mystickému, zvláště před antickému umění. Jím se inspiroují, jeho tvarosloví tvořivě rozvíjejí a aktualizují. „Asyrsko-egyptská“ plastika Gabrielova, megalitický styl Č. Sušky či rustikální totemový charakter Milkovových soch, abych uvedl příklady nejzřejmější, o tom jasně svědčí. Jejich současná tvorba, inspirovaná výtvarně plnokrevnými silně působivými díly minulosti, je jakýmsi počátkem „opakované fylogeneze“: není návrat k hlubinným pramenům výtvarné kultury, procítěná umělecká interpretace a z ní plynoucí poučení výtvarným dědictvím minulosti skutečným východiskem v pravém smyslu toho slova? Myslím, že je, pokud není frází názor, že čím dále a jasněji chceme vidět do budoucnosti, tím hlouběji a lépe máme poznat a procítit minulost.

Dalším pozitivem tvorby členů skupiny je to, že se v jejich dílech hlásí o své slovo mýtus a mytologické myšlení, zájem o něž prožívá dnes celosvětovou renesanci. Usilujeme-li dnes o citlivý přístup k přírodě, který nebude již pozicí dobyvatele a nebude ho vyznačovat ignorance přirozeně fungujícím ekosystémům, analogicky s tím by se měl projevit citlivý zájem o hlubokou minulost, z níž lidská kultura vyrůstá. Zájem o mýtus a využití poetiky mýtu se ostatně ukazují jako velmi působivé a přínosné pro soudobou aktuální tvorbu, viz „mytologickou vrstvu“ v malbě mladých sovětských výtvarníků, která byla výrazně patrná na výstavě v Domě sovětské vědy a kultury konané na přelomu roku, nebo obrazy na výstavě maďarské nové malby ve Státní knihovně ČSSR.

Zájem o mýtus a čerpání inspirace z výtvarného projevu

dávného umění je momentem spojujícím členy skupiny. A není podstatné, že se původně inspirovali zahraničními tendencemi tzv. nové malby, protože jsou schopni ji s velkou invencí rozvíjet. Nechtěl bych však zůstat u obecné charakteristiky přínosu Tvrdohlavých, ale chci poukázat rovněž na konkrétnější pozitiva jejich práce.

Tvrdohlaví patří k tvůrcům, pro které je příznačná snaha realizovat výtvarné objekty v náročných a trvanlivých materiálech. Kteří dbají na řemeslnou stránku věci. (Rónova malba trvanlivými voskovými barvami, perfektně provedené Milkovovy plastiky z ušlechtilých dřev, Divišova malba akrylovými barvami, užívání voskových laků a polychromie u Č. Sušky či Gabriela apod.!) Spojení kvalitního řemesla, čistoty provedení a trvanlivých materiálů je podle mých zkušeností dost vzácným jevem, zvláště v kontextu generačních vrstevníků členů skupiny. Svědčí mimo jiné o tom, že Tvrdohlaví nechtějí být pouze efektní, rychle a snadno zaujmout, ale že jim jde o dokonale provedené výtvarné dílo.

Často se hovoří o množství rozmanitých technik, postupů a forem jako o pozitivním předpokladu dalšího dynamického vývoje umění. Pochopitelně, protože bohatství těchto prostředků podmiňuje i bohatství významu výtvarného vyjádření. A také z tohoto hlediska mohou autoři leccos nabídnout - rozmanité malířské technologie - olej (David, Nikl), akrylát (Diviš), voskovou malbu (Róna), bohatě polychromovanou plastiku (Gabriel, Skála), kombinaci dřeva a kovu (Milkov) či využití pokovovacích a leptacích technik při zpracování kovu (Lhotský). V době, která si zvykla žít uspěchaně a rychle a kdy řemeslo upadá, je zájem mladých tvůrců o precizní provedení díla jistě hodnotou následování hodnou.

Také já jsem zvědav na příští výstavu Tvrdohlavých. Ve svém příspěvku jsem se pokusil naznačit východisko tvorby členů skupiny, jehož další rozvíjení na sebe nepochybně upoutá pozornost, a poukázat na některé pozitivní rysy již

vytvořených děl. Jsou nejen předpokladem dalšího tvůrčího vývoje, ale samostatnou působivou hodnotou.

Josef Holeček

Obrazová příloha

Příloha číslo 3

Seznam vyobrazení

1. Stylizované fotografie jednotlivých členů vytvořené fotografem Ivanem Pinkavou pro katalog k první výstavě Tvrdohlavých v Lidovém domě ve Vysočanech v Praze. Zleva: Václav Marhoul, Zdeněk Lhotský, Stefan Milkov, Petr Nikl, Jiří David, Michal Gabriel, František Skála, Stanislav Diviš, Čestmír Suška, Jaroslav Róna. Foto: Ivan Pinkava, Katalog výstavy Tvrdohlaví I, ze soukromého archivu Michala Gabriela.

2. První společná fotografie skupiny Tvrdohlaví pořízená ve fotografickém ateliéru na Letné u fotografky. Zleva nahoře: Zdeněk Lhotský, Jaroslav Róna, Petr Nikl, Václav Marhoul, Michal Gabriel, František Skála, Stanislav Diviš, Jiří David, Čestmír Suška, Stefan Milkov. Foto: Ze soukromého archivu Michala Gabriela.

3. Razítko vytvořené Michalem Gabrielem a vlajka s logem Tvrdohlavých.

4. Plakáty ke třem po sobě jdoucím výstavám Tvrdohlavých. Zleva: První výstava v Lidovém domě ve Vysočanech, třetí výstava v Městské knihovně v Národní galerii v Praze, druhá výstava ve Výstavní síni ÚLUV.

5. Skici různých variant loga skupiny, které načrtnul František Skála během zakládacího večírku.

6. Zakládací listina skupiny Tvrdohlaví podepsaná ve Slovanském salónku Obecního domu 3. června, 1987.

7. Oznámení o založení skupiny pro SČVU odeslané 6. července, 1987. Obsahuje seznam všech zakládajících členů, ale chybí zde jméno Michala Gabriela. Václav Marhoul ho zde pouze zapomněl zapsat. Na zakládací listině zapsaný je.

8. Odpověď SČVU na dopis s Oznámením o založení umělecké skupiny Tvrdohlaví (viz obr. č. 7).

9. Fotografie z instalace a vernisáže první Výstavy v Lidovém domě ve Vysočanech v Praze.

- a. Jaroslav Róna a Václav Marhoul při instalaci výstavy. V pozadí Datel od Františka Skály.
- b. Čestmír Suška a Václav Marhoul při instalaci výstavy.
- c. Zahájení.
- d. Vernisáž. Mezi diváky poutník od Michala Gabriela.
- e. Vernisáž. V popředí Tráva od Michala Gabriela.
- f. Pohled do instalace Petra Nikla s plastikou Křičící vítr Čestmíra Sušky.
- g. Pohled do instalace Františka Skály.
- h. Pohled do instalace Jaroslava Róny s objektem od Michala Gabriela.
- i. Pohled do instalace Jiřího Davida se sochou Zlatá pěst od Michala Gabriela.
- j. Pohled do instalace Stanislava Diviše se sochou Strážce od Stefana Milkova.
- k. Pohled do instalace Michala Gabriela.
- l. Pohled do instalace Zdeňka Lhotského se sochami Démon a Prase od Stefana Milkova a Trávou od Michala Gabriela.

Příloha číslo 4

Seznam vyobrazení

Zde uvádím seznam reprodukcí těch děl, která se mi podařilo doložit na fotografii. V první části jsou to díla vystavená na první výstavě v Lidovém domě. Za nimi následují ostatní díla vytvořená v roce 1987. Seznam děl z první výstavy odpovídá pořadí seznamu uvedeného v kapitole Vystavená díla. Ta díla, která se mi nepodařilo doložit na reprodukci, jsou vynechána. V následující obrazové příloze jsou díla koncipována tak, aby jejich pořadí odpovídalo tomuto seznamu. Toto uspořádání jsem zvolila z důvodů možnosti zhlédnout díla pohromadě tak, jak byla vystavena.

Díla vystavená v Lidovém domě

Čestmír Suška

10. Samorost, 1986, sádra, 31 x 39 x 37 cm.
11. Osamělý tanečník, 1987, polyester, v. 220 cm.
12. Motanice, 1987, sádra, v. 60 cm.
13. Křičící vítr, 1987, sádra, v. 125 cm.
14. Ilkam, 1987, polyester, v. 260 cm.
15. Aragorn, 1987, pálená hlína, v. 40 cm.
16. Tibetan, 1987, mahagon, v. 185 cm.

Stanislav Diviš

17. Archa, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
18. Loď duchů, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.

19. Loď vegetace, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
20. Loď argonautů, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
21. Loď slunce, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
22. Moře v nebeském oceánu, 1987, 140 x 160 cm.

Stefan Milkov

23. Démon, 1987, pokovené dřevo, v. 85 cm.
24. Zvíře (Prase), 1987, dřevo a kov, 70 x 100 x 150 cm.
25. Strážce, 1987, bronz a dřevo, 188 x 116 cm.
26. Postava (Napoleon), 1987, dřevo, v. 90 cm.

Jiří David

27. Protichůdné živly, z cyklu Bílá série, 1986, olej na plátně, 160 x 145 cm.
28. Sefirotický dům, z cyklu Bílá série, 1987, olej na plátně, 160 x 140 cm.
29. Rovnice (Krajka), z cyklu Černá série, 1987, olej na plátně, 162 x 135 cm.
30. Bez názvu, z cyklu Černá série, 1987, olej na plátně, 162 x 135 cm.
31. Láska, z cyklu Černá série, 1987, olej na plátně, 162 x 135 cm.
32. Jiné podoby vesmíru, z cyklu černá série, 1987, akryl na plátně, 162 x 135 cm.
33. Mělník rodiště mého otce, 1987, olej na plátně, 165 x 140 cm.

František Skála

34. Lenin v Paříži, 1983, dřevo opracované tupým
dlátem, elektrické světlo, 54 x 24 x 19 cm.
35. Amfora, 1985, kombinované materiály, v. 50 cm.
36. Lyžaři (setkání), 1986, kombinované materiály,
dřevo, v. 30 cm.
37. Krajina se smrkem, 1986, kombinované materiály,
malba, 60 x 35 cm.
38. Domek, 1986, dřevo, barva, staniol, 30 x 20 cm.
39. Kousky, 1986, ohořelé dřevo, malba, 20 cm.
40. Stáří, 1986, kombinované materiály, mýdlo, plast,
kelímek, 20 cm.
41. Šíp, 1986, malované dřevo, v. 200 cm.
42. Hadilov lesní, 1987, kombinované přírodní
materiály, malované dřevo, v. 45 cm.
43. Komturská hůl, 1987, malované dřevo, v. 205 cm.
44. Starý kuřák, 1987, kombinovaná technika, pohovka,
houby choroše, jehličí, barevná malba, 180 x 75 x 74
cm.
45. Strážci pokladu, 1987, kombinované materiály, 60 x
45 cm.
46. V hloubi lesa, 1987, malované dřevo, kost, kůra, 58
x 58 x 15 cm.
47. Sólovka, 1987, vyřezávané a ryté dřevo, provázek,
hřebíky, 150 x 45 cm.
48. Basovka 1987, kombinované materiály, překližka,
malba, provázek, 130 x 30 cm.
49. Na dně rokle, 1987, kresba uhlím na karton, 40 x 30

cm.

Zdeněk Lhotský

50. Bez názvu, 198ř, sklo, mosaz, plech, stříbro, leptání, 30 x 30 cm
51. Bez názvu, 1985, sklo, mosazný plech, stříbro, 35 x 35 cm
52. Bez názvu, 1986, mosazný plech, cín, sklo, olovo, 40 c 40 cm
53. Bez názvu, 1986, mosazný plech, cín, sklo, olovo, 35 x 35 cm
54. Mříž, 1986, mosazný plech, stříbro, sklo, olovo, 130 x 130 cm
55. Zalomený hranol, 1986, mosazný plech, stříbro, sklo, 130 x 130 cm
56. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo, ocel, 80 x 80 cm
57. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo, ocel, 80 x 80 cm
58. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo, ocel, 80 x 80
59. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo, ocel, 80 x 80 cm

Jaroslav Róna

60. Brána, 1987, vosková malba na plátně, 160 x 125 cm.
61. Poutník, 1987, vosková malba na plátně, 115 x 90 cm.

62. Pevnost v moři, 1997, vosková malba na plátně, 116 X 135 cm.
63. Čarodějnice XI, 1986, vosková malba na plátně, 160 x 99 cm.
64. Medvěd a pták V, 1986, vosková malba na plátně, 160 x 90 cm.
65. Zjevení, 1986, vosková malba na plátně, 135 x 116 cm.

Michal Gabriel

66. Dráp, 1985, keramika, sokl - vyřezávané dřevo, v. 40 cm.
67. Ptačí strom, 1985, textil, dráty, disperze, barvy, v. 300 cm.
68. Egyptanka, 1986, dřevo - jasan, v. 160 cm.
69. Sloup (Zlatá pěst), 1986, dřevo, pryskyřice, metal, v. 165 cm.
70. Z pralesa, 1986, polyesterová pryskyřice, barvy, v. 53. cm.
71. Poutník, 1987, dřevo - dub, živá Aloe, v. 208 cm.
72. Malý náčelník, 1987, dřevo - topol, v. 110 cm.
73. Strážce, 1987, dřevo - topol, v. 170 cm.
74. Tráva, 1987, dřevo, v. 110 cm.

Petr Nikl

75. Beránek, 1987, olej na plátně, 160 x 140 cm.

76. Dva lvi IV, 1986, olej na plátně, 170 x 145 cm.
77. Klubání II, 1987, olej na plátně, 160 x 120 cm.
78. Kůň, 1986, olej na plátně, 120 x 100 cm.
79. Můra a strom, 1987, olej na plátně, 140 x 115 cm.
80. Narození můry, 1987, olej na plátně, 140 x 115 cm.
81. Rána, 1987, olej na plátně, 150 x 150 cm.
82. Srdce, 1987, olej na plátně, 140 x 120 cm.

Ostatní díla z roku 1987

Čestmír Suška

83. Čaroděj, 1987, kamenina, v. 40 cm.
84. Jeden pán, 1987, kamenina, v 20 cm.
85. Maska, 1987, hlína, v. 35 cm.
86. Kat, 1987, pálená hlína, v. 150 cm.
87. Mohyla, 1987, kamenina, v. 60 cm.
88. Tirgam, 1987, polyester, v. 220 cm.
89. Cesta, 1987, pastel, 73 x 100 cm.
90. Masky na poušti, 1987, pastel, 73 x 100 cm.
91. Mohyly na poušti, 1987, pastel, 73 x 100 cm.

Stanislav Diviš

92. Mužský princip, 1987, z cyklu Tři principy, acryl

- na plátně, 125 x 135 cm.
93. Ženský princip, 1987, z cyklu Tři principy, acryl na plátně, 125 x 135 cm.
94. Duchovní princip, 1987, z cyklu Tři principy, acryl na plátně, 125 x 135 cm.
95. Dvanáct apoštolů, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
96. Brány do nebe, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
97. Živly, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
98. Trubky z Jericha, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
99. Spirála, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
100. Nesení kříže, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
101. Kometa, 1987, acryl na plátně, 145 x 160 cm.
102. Jazyky, 1987, acryl na plátně, 145 x 160 cm.
103. Golgota, 1986, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
104. Kozoroh, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
105. Kozoroh, po domalování v roce 1988, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
106. Krajina, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
107. Krajina, 1987, acryl na plátně, 125 x 135 cm.
108. Slunce na horách, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
109. Hory, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
110. Hora, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
111. Trny, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
112. Brána do žluté zahrady, 1987, acryl na plátně, 140 x 160 cm.
113. Sluneční vozík, 1987 acryl na plátně, 140 x 160 cm.

114. Tělo, 1987, z cyklu Triptich, acryl na plátně, 125 x 135 cm.
115. Spirála, 1987, z cyklu Triptich, acryl na plátně, 125 x 135 cm.
116. Duch, 1987, z cyklu Triptich, acryl na plátně, 125 x 135 cm.

Stefan Milkov

117. Fénix, 1987, pokovené dřevo, v. 220 cm.
118. Goram, 1987, dřevo - javor, v. 250 cm.
119. Démon, 1987, pokovený polyester, v. 85 cm.
120. Vozík, 1987, dřevo a kov, v. 29 cm.
121. Odpočinek, 1987, patinované dřevo, v. 50 cm.
122. Úplněk, 1987, linoryt, 30 x 30 cm.

Jiří David

123. Domov, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 165 x 145 cm.
124. Ecce homo, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 165 x 145 cm.
125. INRI, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 160 x 135 cm.
126. Mramorová ruka, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně 160 x 145 cm.
127. X, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 162 x 140 cm.
128. Velké dílo, 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 160 x 130 cm.

129. Egocentrický malíř, 1987, z cyklu Bílá série, olej na plátně, 150 x 162 cm.
130. Černá v černé (Snídaně), 1987, z cyklu Černá série, olej na plátně, 160 x 135 cm.
131. Bez názvu, 1987, z cyklu Praha, olej na plátně, 150 x 162 cm.
132. Praha, 1987, z cyklu Praha, olej na plátně, 150 x 162 cm.
133. Vltava, z cyklu Praha, 1987, olej na plátně, 150 x 162 cm.

František Skála

134. Černá krajina, 1987, dřevo, 110 x 76 x 27 cm.
135. Datel, 1987, malované dřevo, v. 60 cm.
136. Zapomenutá řemesla - M.Janotka, K.Linhart, 1987, knižní ilustrace.
137. Zapomenutá řemesla - M.Janotka, K.Linhart, 1987, knižní ilustrace.
138. Řemesla našich předků - M.Janotka, k.Linhart, 1987, knižní ilustrace.
139. Řemesla našich předků - M.Janotka, K.Linhart, 1987, knižní ilustrace.
140. Začarovaný mlýn - A. aj. Afanasjevovi, 1987, knižní ilustrace.
141. Začarovaný mlýn - A. aj. Afanasjevovi, 1987, knižní ilustrace.
142. Pohádky z bramborových řádků - C. Sandburg, 1987, knižní ilustrace.

Zdeněk Lhotský

143. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
144. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
145. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
146. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
147. 1.600 znaků, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
148. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 60 x 60 cm.
149. Bez názvu, 1987, mosazný plech, stříbro, sklo,
ocel, 80 x 80 cm.
150. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 100 x 100 cm..
151. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 65 x 80 cm.
152. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 80 x 80 cm.
153. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 80 x 80 cm.
154. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 80 x 90 cm.
155. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 100 x 80 cm.
156. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 110 x 93 cm.
157. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,

- mosaz, 60 x 60 cm.
158. Bez názvu, 1987, měděný plech, stříbro, sklo,
mosaz, 40 x 40 cm.
159. Bez názvu, 1987, měděný plech, sklo, stříbro, 80 x
80 cm.
160. Bez názvu, 1987, měděný plech, sklo, stříbro, 80 x
80 cm.

Jaroslav Róna

161. Úžlabina, 1987, vosková malba na plátně, 116 X 135
cm.
162. Měsíční milenci, 1987, vosková malba na plátně, 130
X 135 cm.
163. Lesní duchové, 1987, vosková malba na plátně, 100 X
130 cm.
164. Bůh moře, 1987, vosková malba na plátně, 115 X 125
cm.
165. Štítolebec, 1987, vosková malba na plátně, 110 X 90
cm.
166. Uprchlík, 1987, vosková malba na plátně, 100 X 160
cm.
167. Nazghul, 1987, vosková malba na plátně, 100 x 115
cm.
168. Naděje, 1987, vosková malba na plátně, 90 X 117 cm.
169. Dva chrámy a čtyři hvězdy, 1987, vosková malba na
plátně, 106 x 122 cm.
170. Divoká obloha, 1987, vosková malba na plátně, 105 X
120 cm.
171. Had na kopci, 1987, vosková malba na plátně, 120 X
105 cm.

172. Jícen, 1987, vosková malba na plátně, 115 x 90 cm.
173. Lev a amfora, 1987, vosková malba na plátně, 105 X 120 cm.
174. Oheň v kopcích, 1987, vosková malba na plátně, 120 X 105 cm.
175. Oltář v džungli, 1987, vosková malba na plátně, 130 X 135 cm.
176. Oltář, 1987, vosková malba na plátně, 100 X 120 cm.
177. Strážce, 1987, vosková malba na plátno, 105 x 150 cm.

Michal Gabriel

178. Dva papoušci, 1987, polyester, barvy, v. 90 cm.
179. Pták, 1987, laminát, dráty, keramická hlava, v. 165 cm.
180. Pes, 1987, kolorovaná sádra, v. 38 cm.
181. Schůzka, 1987, polyester, živý kaktus, v. 35 cm.
182. Červená krajina, 1987, pryskyřice, v. 20 cm.
183. Dvě nádoby, 1987, keramika, v. 54 cm.
184. Tráva, skica, akvarel, tuš, 1987, 25 x 30 cm.
185. Tráva, skica, akvarel, tuš, 1987, 25 x 30 cm.
186. Lvíce, skica, kvaš, 1987, 42 x 29 cm.
187. Diplomová práce, 1987, cyklus reliéfů, keramika a sádra, 100 x 60 cm.
188. Pegas, modelované skici pro soutěž, 1987, modurit, dráty..., výška asi 40 cm.
189. Pegas (a chodci), modelovaná skica pro soutěž usazená v architektonickém modelu, 1987, modurit, drátky, výška asi 20 cm.

Petr Nikl

190. Červená mūra, 1987, olej na plátně, 135 x 120 cm.
191. Kapka, 1987, olej na plátně, 150 x 140 cm.
192. Klubání, 1987, olej na plátně, 140 x 120 cm.
193. Klubání, 1987, olej na plátně, 140 x 120 cm.
194. Kočka, 1987, olej na plátně, 160 x 150 cm.
195. Narození kočky, 1987, olej na plátně, 200 x 100 cm.
196. Nenarozené zvíře, 1987, olej na plátně, 130 x 130 cm.
197. Spící mūra, 1987, olej na plátně, 160 x 130 cm.
198. Zrození vlka, olej na plátně, 180 x 50 cm.
199. Matka ptáků, 1987, olej na plátně, 200 x 100 cm.
200. Jelen v ledu, 1987, mezzotinta, 18 x 25 cm.
201. Jeleni v ledu, 1987, mezzotinta, 40 x 30 cm.
202. Zárodek, 1987, mezzotinta, 30 x 25 cm.
203. Spící larva, 1987, mezzotinta, 25 x 35 cm.
204. Zamrzlá žirafa, 1987, mezzotinta, 35 x 20 cm.

Anotace

Jméno a příjmení:	Marie Gabrielová
Katedra:	Katedra teorie a dějin výtvarných umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Ladislav Daniel, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013
Název práce:	Rok založení skupiny Tvrdohlaví
Název v angličtině:	Year of foundation of Tvrdohlaví group.
Anotace práce:	<p>Umělecká skupina Tvrdohlaví byla založena 3. června roku 1987 v Salónku Obecního domu v Praze. Měla deset členů. Devět bylo umělců a desátý byl manažerem a produkčním skupiny. Manažerem byl tedy Václav Marhoul a dalšími členy byli Čestmír Suška, František Skála, Stanislav Diviš, Michal Gabriel, Zdeněk Lhotský, Jiří David, Petr Nikl, Stefan Milkov a Jaroslav Róna. Tito mladí umělci se rekrutovali z Akademie výtvarných umění a z Vysoké školy uměleckoprůmyslové.</p> <p>Skupina byla založena v období vlády komunistického režimu, a zákazu sdružování mimo povolená sdružení. Akt založení byl demonstrován odesláním dopisu s oznámením o založení skupiny na Ministerstvo vnitra, které mělo tyto záležitosti na starosti. První vystoupení skupiny se konalo 22. prosince 1987 v Lidovém domě ve Vysočanech. Zde Tvrdohlaví uspořádali svoji první výstavu. Tato výstava vzbudila velký ohlas. Na základě založení skupiny Tvrdohlaví, vzniklo několik dalších uměleckých uskupení, mezi něž patří například Volné sdružení 12/15 Pozdě, ale přece.</p> <p>Skupina byla založena kvůli vzájemné podpoře umělců v ní soustředěných. Kvůli lepším možnostem zviditelnění. Také ale na základě přátelství a stejných názorů na situaci ve výtvarném umění. Tvorba skupiny je označována jako postmoderna, která se na naší výtvarné scéně v době jejího vzniku plně rozvíjela.</p>

Klíčová slova:	Tvrdohlaví, skupina, založení
Anotace v angličtině:	<p>Art group Tvrdohlaví was founded on the 3rd of June 1987 in the lounge of the Municipal House in Prague. It had ten members featuring nine artists (Čestmír Suška, František Skála, Stanislav Dviš, Michal Gabriel, Zdeněk Lhotský, Jiří David, Petr Nikl, Stefan Milkov and Jaroslav Róna) and one production manager (Václav Marhoul). These young artists were recruited from the Academy of Fine Arts and the College of Applied Arts in Prague. The group was founded during the communism, when it was not allowed to gather outside of authorized associations. The foundation itself was demonstrated by sending a letter with notification of the foundation to the Ministry of the Interior, which was responsible for such matters.</p> <p>The first exhibition was held on the 22nd December 1987 in Lidový dům in Vysočany, followed by a great acclaim. Based on the foundation of Tvrdohlaví group, several other artistic groups were founded, for example Free association 12/15 Pozdě, ale přece. The group was founded for mutual support of within the group, for better visibility and friendship support and due to the same views on the situation in the visual arts.</p> <p>The work of the group falls under post-modernism which was fully developing in our region at those times.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Tvrdohlaví, group, foundation
Přílohy vázané v práci:	2 obrazových příloh, 2 textových příloh
Rozsah práce:	233 stran
Jazyk práce:	čeština